בס"ד

דרכי חינוך
בונים את דור העתיד

העלון לאברכי כולל, בני הישיבות ולכל לומדי התורה

האיחוד בחידוד

המאחד בקרבו חידודים ותשובות בהלכה ובאגדה

לע"נ ר' שמעון יהודה בן הגה"צ ר' אברהם יעקב (זיידל) עפשטיין זצוקלה"ה

פרשת בשלח - תשע"א | גליון קנ"ג | שנה חמישית

דבר תורה

"וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת הָעָם וְלֹא נָחָם אֱלֹקִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹקִים פֶּן יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיְמָה". שמות י"ג י"ז.

רבים מה'קדמונים' התקשו בביאור דברי הפסוק, מה החשש הגדול שבני ישראל יראו מלחמה בדרכם, שמחמת כן ה' סיבבם דרך המדבר, דרך ארוכה, הרי לאורך כל שנות קיומו של עם ישראל הם עברו מלחמות לרוב, ותמיד הצילם ה', ובמיוחד שפניהם היתה לארץ ישראל, ותוך זמן קצר, אילו לא היו נכשלים בחטא המרגלים, הם היו רואים ונלחמים במלחמות הגדולות נגד שבע העמים וארבעים המלכים, אם כן, מה מיוחד במלחמה זו שלא נחם אלקים שבני ישראל יראוה.

עוד צריך להבין, מדוע שבני ישראל יראו בדרכם מלחמה, מה ההכרח לומר שפלשתים יעמדו עליהם להלחם עמם, הרי בני ישראל לא חפצים כלל בארץ פלשתים, אלא דרכם היא אל ארץ כנען, לכובשה ולגור בה, אם כן, מה החשש שיראו ישראל מלחמה בדרכם, וינחמו מלעלות וישובו מצרימה.

התרגום יהונתן כאן מבאר, שאין הכוונה שה' לא רצה שבני ישראל יראו כעת מלחמה, אלא החשש הוא ממה שיראו את השרידים מהמלחמה שהיתה לפני שנים רבות, את אותם מאתים אלף איש בני חיל משבט אפרים שיצאו שלשים שנה קודם הקץ, ונהרגו במלחמה עם הפלשתים, כעונש על שעברו על גזירת ה' ויצאו קודם הזמן, וכאשר יראו אותם בני ישראל, יחרדו בלבבם שמא חלילה גם להם יארע כן, והם ינחמו מלצאת ולילך לארץ ישראל ויבקשו לשוב מצרימה.

רבנו עובדיה ספורנו ביאר בדרך אחרת, שהחשש של 'בראתם מלחמה', הוא על מלחמתו של פרעה כשירדף אחריהם, וכפי שהם אמרו כאשר ראו את מצרים ופרעה רודפים אחריהם (להלן י' – י"ב), "ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים... כי טוב לנו עבד את מצרים ממתנו במדבר", שאם היו הולכים דרך ארץ פלשתים, שבו רבים העוברים ושבים, היה מגיע אליהם השמועה שפרעה מכין את עצמו לרדוף אחריהם עם כל חילו, ומיראתו היו מבקשים לשוב מצריימה, לכך הסיבם דרך המדבר, מקום שלא עוברים בו אנשים, וכך לא ידעו מרדיפת פרעה אחריהם, עד השעה שהם יהיו ממש אחוריהם, ובזמן קצר זה עד שיראו את ישועת ה', בני ישראל יעמדו בנסיון הפחד ויאמינו בה', ולא יתנו ראש לשוב מצרים.

והרשב"ם ביאר, שהכוונה על מלחמת ארץ ישראל, שאם היו ישראל באים תוך כמה ימים לארצם, בראותם את המלחמה שיצטרכו להלחם בה, העם יפחד וינחם וירצה לשוב מצריימה, לכך עשה ה' להם סיבוב, בכדי שבזמן זה שבו יהלכו במדבר ויראו את ניסי ה', יתחזק ליבם להאמין בה', ולאחר מכן, גם אם יבואו לקראת מלחמה, יאמינו בה' ולא יפחדו [וע"ע בדברי רש"י כאן].

בדרך דרש שמענו לבאר, שלעולם מדובר על מלחמת ארץ פלשתים, שכאשר בני ישראל יצאו ישירות ממצרים, במעברם דרך ארץ פלשתים, הם יֵצְאוּ להלחם בפלשתים לכבוש את ארצם, וכל האומות יטענו על מלחמה זו, שאכן ישראל צודקים בה וארץ פלשתים שייכת להם, שהרי הם מזרע יצחק, ולשיטתם, יצחק היה בנו של אבימלך שמאבימלך נתעברה שרה, כפי שטענו ואמרו באותה שעה כל אומות העולם (תנחומא תולדת א'), ולכך ראויים ישראל לכבוש את ארץ פלשתים, שגם הם ישבו בה. אך בני פלשתים, שיודעים את האמת שיצחק היה בנו של אברהם, ואבימלך לא קרב אל שרה, הם יצאו להלחם נגד ישראל לבל יקחו את אדמתם ונחלתם, וממלחמה זו חשש ה' שמא ינחם העם בראותה וישובו מצריימה, ולא חשש מהמלחמות הרבות שיהיו לישראל בארץ כנען, למרות ששם כל העולם יעמוד נגדם ויזעק שישראל גזלנים הם, וכדברי רש"י בריש פרשת בראשית.

והטעם מדוע יש לחשוש ממלחמת פלשתים יותר מאשר המלחמות הרבות בארץ ישראל, למרות שבמלחמת פלשתים כל האומות יטענו למען ישראל, ואילו במלחמות הארץ האומות יטענו נגד ישראל, יתבאר ע"פ דברי הגמ' במגילה ט"ו ב', הכותבת את הטעמים מדוע הזמינה אסתר את המן למשתה עם אחשורוש, שאחד הטעמים הוא, "ר' נחמיה אומר, כדי שלא יאמרו ישראל אחות יש לנו בבית המלך ויסיחו דעתן מן הרחמים", שהאסון הגדול שיוכל להיות לישראל הוא, כאשר יחשבו כולם שריוח והצלה יעמוד ליהודים ממנה, יש 'עסקן' שמטפל בגזירה ויבטלנה, באופן זה יש חשש גדול שחלילה הגזירה תתקיים, כי יסיחו דעתם מהרחמים, ומאידך, כאשר ישראל רואים שאותה אחת שחשבו שתעמוד להם לעת צרה, משתפת פעולה עם גדול השונאים, עם המן האגגי, זה הסגולה הגדולה ביותר לנס, כי ישראל יאחזו אומנות אבותיהם בידיהם וישפכו את ליבם בתפילתם וישובו בתשובה שלימה, ובזכות זה אכן ה' יעשה להם נס ופלא שהגזירה תתבטל.

ולפי זה מובן הפחד הגדול ממלחמת פלשתים, שבמלחמה זו, שכל האומות עומדים לצד ישראל, הם יכולים חלילה לשים מבטחם באומות ובשאר דברים, וזה ה'מתכון' המוחלט לנפילה ולהפסד, וכאשר העם יראו שרבים חללים נפלו במלחמה, ישנו חשש גדול שיבקשו לשוב מצריימה, משא"כ במלחמת ארץ ישראל, שכל האומות יעמדו נגדם ויטענו גזלנים אתם, בני ישראל ישימו מבטחם בה', בזכות זה לא יפלו מהם, ולא יהיה חשש שיפחדו ממלחמה זו עד כדי שירצו לשוב מצריימה.

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" - מדפיס - מכתבים - מגזין לילדים - ארץ ישראל

כתב חידה

כשמי רשע ואב נציב,
מלבד כינוי למיוחד בטיב.

ממה שעשיתי הלכה נלמדת,
ולמעשה כשאין השיטנה שולטת.

אבי שאחרי האריך ימים,
למרות הבטחתו שמרוהו ממרומים.

מי אני?

רמז: דמות הקשורה לפרשה

תזכורת: הקשר בין הדמות לפרשה הוא בהזכרתה או ברמיזתה בפרשה או בפרש"י

מעשה רב

כשראובן סיים את תפלת הלחש שלו, סיים הש"ץ לומר 'קדיש תתקבל' שאחרי 'ובא לציון', והצבור החל לומר 'עלינו לשבח'.

ראובן הצטרף לאמירת הציבור, אח"כ השלים את אמירת תחנון, אשרי וכו', ושוב אמר 'עלינו לשבח'.

לשאלת שמעון ידידו, שעמד לצידו, מדוע כפלת באמירת 'עלינו', השיב ראובן, בראשונה אמרתי 'עלינו' עם הציבור שלא על הסדר, כדי שלא לפרוש מהציבור בעת אמירתם, ולאחר מכן אמרתי עלינו על 'סדר התפילה'.

שמעון טען לעומתו, שכיון שכבר אמר 'עלינו' אחרי תפלת י"ח, אין כל ענין לחזור ולאמרו פעם נוספת.

השאלה היא, הצדק עם מי ?

לחכימא ברמיזא

באבות (פ"ד מט"ו) שנינו, "יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, וכבוד חברך כמורא רבך...".

לפי"ז יש צורך ליישב עובדא באדם גדול מסוים.

התדע מיהו ?

[ואם תדע בעֶטיו של מי, מט יסוד בית המדרש, תגלה מיהו].

מבין חידות

ממנהג רבים מישראל באחד ממועדי השנה, ניתן ללמוד באיזה סוג טביעה טבעו יוצאי חלציו של פרעה, **התדע מהיכן.**

מענייא דסדרא

"חמשה דברים משכחים את הלימוד..." (הוריות י"ג ב').

היכן מצינו לכאורה בפרשתינו, דבר שהוא 'קשה לשכחה', ואעפ"כ לא חששו לו.

לע"נ אבינו הכ"מ ר' יוסף בן החבר ר' אהרן דוד קולמן זצ"ל
רב ביהכ"נ "אהל מנחם" מודיעין עילית וראש כולל 'ברכת אריה'
נלב"ע כ"ג טבת תשע"א

משיב דבר

אין להכריע בשום פנים ואופן על פי הכתוב כאן הלכה למעשה

תשובות לשאלות שהתפרסמו בליון צה בשבוע שעבר

תשובה ל"מעשה רב"

בתשובה לשאלה, האם המלמד לתלמידים צריך לבטל מתלמודו להלויית חכם גדול בתורה.

א) במגילה כ"ט א' [וכעי"ז בכתובות י"ז א'], "ת"ר מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת הכלה, בד"א כשאין עמו לו צרכו וכו', וכמה כו' צרכו, א"ר שמואל בר איניא משמיה דרב תריסר אלפי בשרא ושיתא אלפי שיפורי, ורב עולא אמר כגון דחייביי גברי מאבולא ועד סיכרא [מחיצת אנשים משער העיר עד בית הקברות מקום שסופדין אותו שם], רב ששת אמר כנתינתה כך נטילתה, מה נתינתה בששים ריבוא אף נטילתה בס' ריבוא, ר"מ למאן דקרי ותני, אבל למאן דתתני לית לית ליה שיעורא".

הנה נאמרו בגמ' ב' ענינים, א' דלכל מאן דקרי ותני, כלומר, שלומד מקרא, ושונה משנה, צריך ס' ריבוא, ב' דלמאן דתתני, כלומר, שממלמד לאחרים, לית ליה שיעורא. והרמב"ם בפי"ד מאבל הי"א פסק כן להלכה, שכתב, "ת"ח שמת, אפילו היו עמו עד ס' ריבוא, מבטלין ת"ת (כלומר, אפילו היו עמו כ"כ הרבה, מבטלין עד שיהיו ס' ריבוא) להוצאתו וכו', להלויית גדול בתורה שמת, אם נכון הוא לעשות כן", והשיב מרן הגר"ח זוננפלד זצ"ל, "הנח להם לישראל, מסתמא הנהיגו עפ"י גדולי הדור שלפנינו לכבודה של תורה, דבלא"ה אין נזהרין בכמה ימים [מלבוד תשב"ר, למרות] שלא הונח ע"פ דין לבטל ל"א בערב י"ט וערב שבת סמוך לחשיכה, כנראה שהותר ג"כ עפ"י גדולים שראו בזה להקל".

עוד שם בסי' תר"י, שאל הגר"ש הנ"ל, מדברי העמק שאלה הנ"ל, דמבואר ד"דוקא ברואה הוצאת בר מינן צריך לבטל", וכן "דאפילו אין לו כל צרכו, זי בד' אמות", ומעיר, "והנה בהלויות גדול בתורה שמת, נוהגים להחמיר בב' דברים הנזכרים, ואולי זה משום כבוד התורה, אבל לא מעיקר הדין", ומשיב הגריח"ז זצ"ל "אני איני כדאי להכריע, וכל הסומך על הפוסקים המקילין שלא לבטל לת"ת[1] בכה"ג, פשיטא שאין בו נדנוד עבירה[2].

ו) ולהנ"ל יש לצרף גם את מש"כ בשד"ח ח"ז מערכת חתן וכלה, אות כ"ב, דשקיל וטרי בה דאין הכל מבטלין בזמנינו מפני מ"ת להכנסת כלה, "שהרי בעיירות גדולות שנמצאים בהן ת"ח הרבה, ורבנים דיתבין יעסקין באוריתא תדירא, לא ראינו ולא שמענו שכולם יבטלו לימודם להכנסת כלה, אף שיודעים כי ביום הזה וכו', וכ"ש לפי הנהוג ששולחין פתקאות הזמנה וכו', ובעיר קדשנו ירושלים היקרה תוב"ב, מנהג קדום הוא בשבת שלפני החופה, הקרובים מוליכין את החתן לבית הרבנים ולבית החכמים הרשומים, לנשק ידיהם קדש, ולקבל מהם ברכת צדיקים שיהא זיווגם עולה יפה, ועי"ז יעודיים כולם יום חופתו, ובכל זאת לא כל החתנים זוכים שיבואו כל הרבנים והחכמים הרשומים שבדור לחופתו, והכל לפי כבודו, כי הם עוסקים בתורת ה' תפצם, ואין רוצין לבטל תמידין כסדרן, וחלילה לומר שכולם עושים שלא כדין". והה"נ לנידו"ד, דתרוייהו כחדא איתנייהו בברייתא, ועי' בשד"ח שם מה דשקיל וטרי בדברי הנצי"ב בהעמק שאלה הנ"ל, שהשווה בין הלויית המת להכנסת כלה, ועם כי איסור ביטול לא נשמע מזה[3] ו, מ"מ גם חיוב לא נשמע[4], ובזכות התורה שהיא עץ חיים למחזיקים בה, אורך ימים בימינה וגו', חיים וברכה לכל ישראל על העולם, ותחזינה עינינו בבנין ציון והגאולה השלימה בב"א.

תשובה ל"לחכימא ברמיזא"

בתשובה לשאלה, מיהו האדם גדול שיש צורך ליישב עובדיה דידיה עם מה שמבואר במגילה כ"ו ב', שלדעת רב פפא משמיה דרבא, דרגת ביהכ"נ עולה על דרגת ביהמ"ד.

המדובר הוא ברב המנונא, כדאי' בשבת י' א', "רבא חזייה לרב המנונא דקא מארץ בצלותיה, אמר, מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה".

וכתב במצפה איתן במגילה כ"ו ב', דמגמ' שבת משמע דרבא ס"ל דתורה עדיף מתפלה, ואיך מתיר [לשנות] מנהג רבן [ולעשיתן] לבי כנישתא, הא מוריד מקדושתו. ותירץ, ד"ל דרבא לטעמיה, דאמר במנחות (צ"ט ב'), דאפילו לא קרא אלא ק"ש שחרית וערבית, קיים לא יפוש, ומשו"ה לדידיה בי כנישתא עדיף מביהמ"ד, דשם איכא נמי תורה בק"ש, וס"ל דגדולה ק"ש בעונתה, וכיון דמקיים בזה לא יפוש, איכא ביה עדיפות שמתפללין בו, ומ"מ רב פפי ס"ל דביהמ"ד עדיף שמגדלין בו תורה ברבים, ולומדים תורה שבע"פ משנה וגמ', ועוד דמוכר להארץ בתורה, מפני שהוא חיי עולם, ועוד דבזכות עסק תורה התפלה נשמעת, כדאי' במדרש תנחומא פ' אמר".

והרמז: שיצר להשיב בד"ת בעת חיפושו אחר אבידותיו, כמ"ש בסנהדרין ס"א א', רב המנונא אירכסו ליה תורי [פרש"י "והלך לבקשן"], פגע ביה רבה, רמי ליה מתני' אהדדי"... ", וכתב שם ביד רמה, "להכי אשמועינן דאירכסו ליה תורי, ללמדך כמה היה זהיר במצות ואוהב את התורה, שאפילו בשעה שהיה בהול על ממונו, ורדוף לבקש את שורו, עמד לענות את רבא על שאלתו"[1], ואנו רואין בזה מעלתו של רב המנונא שהניח חיי שעה לעסוק בחיי עולם.

תשובה ל"מבין חידות"

בתשובה לשאלה, איזה מקום בעולם מוגן גם כיום מנזקי בעל חי מסויים.

המדובר הוא במצרים המוגנת מנזקי הי'ארבה' עד היום, כמש"כ הרמב"ן בפי' התורה (שמות י' י"ד), "וכתב רבינו חננאל בפירוש התורה שלו, מעת עתרת משה רבינו ועד עכשיו, אין ארבה מפסיד בכל מצרים, ואם יפול בא"י ויבא לייכנס בגבול מצרים, אינו אוכל מכל יבול הארץ כלום עד עכשיו, ואומרים, כי זה כבר ידוע הוא לכל, בא וראה, כי בצפרדע אמר, רק ביאור תשארנה, ולפיכך נשאר אלתמצה (סוג צפרדע, וי"א שהוא סוג תנין) עד עכשיו, אבל בארבה כתיב לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים, ועי"ז נאמר (תהלים ק"ה ב') שיחו בכל נפלאותיו[1], עכ"ל הרב".

תשובה ל"מעניא דסדרא"

בתשובה לשאלה, במה שמצינו בכמה דוכתי, שיש הפרש בין 'הסתכלות', ל'ראיה בעלמא', היכן ע"פ פרשתינו ניתן להוכיח כיסוד זה.

הנה איתא בפרשתינו (י' כ"ט), שאמר משה לפרעה, "כן דברת לא אסף עוד ראות פניך", ודקדקו מכל דברים מהפרשים, דלכאורה משמע, שכל זמן שהיה משה מדבר לפני פרעה, היה מסתכל בפניו, שכן רק מכאן ואילך אמר ל' 'לא אסף עוד ראת פניך', וכיצד יתכן כן, הא איתא במגילה (כ"ח א'), דאסור קברים, שעסקו של בן תורה אינו אלא כשא"א בלעדיו".

ד) ובתשובות והנהגות ח"ה ס' רע"ז, כתב, "וממו"ר הגר"מ שניידר זצ"ל שמעתי, שאין דוחין ת"ת דרבים בשביל לויית המת אז שמחת חתן וכלה, והלימוד בשיבה ובכולל נחשב לת"ת דרבים, ואפילו אם יצאו רק מקצתם, מ"מ ע"י בן נחלש ומתרפה תלימוד צאצ' הנשאירים באיכות אז בכמות", ומבאר שם, דכוונתו משום שת"ת דרבים נדחה רק כשהוא במצב של 'נדחה', אבל לא כשהתורה תפוג ח"ו, ולכן כשהוא רק באופן חד פעמי, ולזמן קצוב מבטלין[1], לא כן בעיירות גדולות ששכיח ל"ע לעיתים קרובות, ובהמשך דבריו, מדקדק כן בלשון הרמב"ם פ"ג מת"ת ה"ד, "היה לפניו עשיית מצוה ות"ת, אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים, לא יפסיק תלמודו, ואם לאו, יעשה המצוה ויחזור לתורתו", ומבואר מלשונו דבשהתפסק הא שיעור שמבטל חזרתו לתלמודו, אין זה דוחה ת"ת, אפילו דהמצוה עובדתי[2].

ה) ועי' בראש"ש במו"ק פ"ג סי' ס"א, דאין מבטלין תשב"ר לחלויות המת, ואי"כ גם מלמדי תשב"ר אין מבטלין[3], ובשו"ת שלמת חיים הנדמ"ח סי' תר"ח, שאל הגר"ש סובוטל זצ"ל, "ביו"ד שס"א א', ותשב"ר אין מתבטלין כלל, ובש"ך, פי' אפי' להוצאת המת, והנה פעמים שמבטלין תשב"ר להלויית גדול בתורה שמת, אם נכון הוא לעשות כן", והשיב מרן הגר"ח זוננפלד זצ"ל, "הנח להם לישראל, מסתמא הנהיגו עפ"י גדולי הדור שלפנינו לכבודה של תורה, דבלא"ה אין נזהרין בכמה ימים [מלבוד תשב"ר, למרות] שלא הונח ע"פ דין לבטל ל"א בערב י"ט וערב שבת סמוך לחשיכה, כנראה שהותר ג"כ עפ"י גדולים שראו בזה להקל".

עוד שם בסי' תר"י, שאל הגר"ש הנ"ל, מדברי העמק שאלה הנ"ל, דמבואר ד"דוקא ברואה הוצאת בר מינן צריך לבטל", וכן "דאפילו אין לו כל צרכו, זי בד' אמות", ומעיר, "והנה בהלויות גדול בתורה שמת, נוהגים להחמיר בב' דברים הנזכרים, ואולי זה משום כבוד התורה, אבל לא מעיקר הדין", ומשיב הגריח"ז זצ"ל "אני איני כדאי להכריע, וכל הסומך על הפוסקים המקילין שלא לבטל לת"ת[1] בכה"ג, פשיטא שאין בו נדנוד עבירה[2].

ו) ולהנ"ל יש לצרף גם את מש"כ בשד"ח ח"ז מערכת חתן וכלה, אות כ"ב, דשקיל וטרי בה דאין הכל מבטלין בזמנינו מפני מ"ת להכנסת כלה, "שהרי בעיירות גדולות שנמצאים בהן ת"ח הרבה, ורבנים דיתבין יעסקין באוריתא תדירא, לא ראינו ולא שמענו שכולם יבטלו לימודם להכנסת כלה, אף שיודעים כי ביום הזה וכו', וכ"ש לפי הנהוג ששולחין פתקאות הזמנה וכו', ובעיר קדשנו ירושלים היקרה תוב"ב, מנהג קדום הוא בשבת שלפני החופה, הקרובים מוליכין את החתן לבית הרבנים ולבית החכמים הרשומים, לנשק ידיהם קדש, ולקבל מהם ברכת צדיקים שיהא זיווגם עולה יפה, ועי"ז יעודים כולם יום חופתו, ובכל זאת לא כל החתנים זוכים שיבואו כל הרבנים והחכמים הרשומים שבדור לחופתו, והכל לפי כבודו, כי הם עוסקים בתורת ה' תפצם, ואין רוצין לבטל תמידין כסדרן, וחלילה לומר שכולם עושים שלא כדין". והה"נ לנידו"ד, דתרוייהו כחדא איתנייהו בברייתא, ועי' בשד"ח שם מה דשקיל וטרי בדברי הנצי"ב בהעמק שאלה הנ"ל, שהשווה בין הלויית המת להכנסת כלה, ועם כי איסור ביטול לא נשמע מזה[3] ו, מ"מ גם חיוב לא נשמע[4], ובזכות התורה שהיא עץ חיים למחזיקים בה, אורך ימים בימינה וגו', חיים וברכה לכל ישראל על העולם, ותחזינה עינינו בבנין ציון והגאולה השלימה בב"א.

1. ובריטב"א המובא בשיטמ"ק כתובות י"ז א', כתב, "ומיהו כתב בסהמ"צ לר"מ מקוצי ד"ל, דעכשיו על כל אדם מישראל מבטלין מן הסחם, דכולם מלאים מצות כרימון, ואין לך אחד מישראל שאינו בא במקרא או במשנה [וכמה מדאיב הלב לשמע אוזן שבדורם לא היה אחד מישראל שאינו בא במקרא או במשנה, ועתה...], ומשמע מדברירו דלמאן דקרי ותני' דאמר הש"ס, בחדא מינייהו סגי.

ולגבי אשה נחלקו הראשונים, כמ"ש בשיטמ"ק שם בשם תלמידי ר"י, וכתבו עוד, "והרב מורי נר"ו [הרבינו יונה] אומר, שאם היתה אשה שיש בה יראת שמים, וזהירה להוליך בניה לבי"המ", ומדקדקת במצות, דיהבינן לה דין כמאן דקרי ותני, כיון שהיתה זריזה במה שהיתה מצווה, אבל האיש שהוא מצווה ללמוד תורה ולא למד, סגי בעשרה".

2. והרמב"ם המובא בסמוך, נקט מ"ח, וצ"ע דודאי לא כל דקרי ותני הוי ת"ח, ועי' בראשי"צ על יו"ד ס' ר"מ, שכתב, דלשם ת"ח ראוי רק מי שאינו מבטל מזמנו חוץ מצרכי פרנסתו החיוניים (הגר"מ שירקין שליט"א, בהספדו על הגאון הצדיק רבי יששכר מאיר זצ"ל, ראש ישיבות הנגב, היטיב להגדיר זאת בתארו את דמותו, כמי שלמד כל ימיו ללא הפסק, אלא שכשהוכרח חלק לשתות ולאכול ולישון, ולא כמו שנהוג עכשיו שאומרים "אני הולך ללמוד", כי הת"ח האמיתי הוא זה שאינו מהלך ד"א בלא תורה, וכל כולו טבול במי הדעת, כעין לשון הרמב"ם בסוף ספר טהרה).

וראה בשו"ת אור לציון ח"ב ס' ה'הערות אות א' בגדר ת"ח בזמה"ז, וראה עוד, בשו"ת אמ"מ י"ח"ד ח"ג סי' ס"ב, ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ב סי' כ"ה, ובח"א סי' י"ח, כמה פרטים בדיני ת"ח.

3. ובמו"ק כ"ב ב' איתא, "חכם שמת, בית מדרשו בטל, אב"ד שמת, כל בתי"מ שבעירו בטלין וכו', ובא שמת, בתימ"ד כולן בטילין...", ומשמע דאפי' בחכם, רק בית מדרשו בטילין (וכבר הרגיש בזה ברא"ש פ"ג דמו"ק סי' ס"א), וצ"ע.

4. והיא בריתיא דאתיא ב"תנו רבנן", שהיתה ידועה לכל, כמ"ש בשיטמ"ק בב"ק י"ח ב' בשם התוס' שאנץ.

5. ונראה לומר בעז"ז, דבר חדש קצת, דהנה שיב לדון באם ציוה המת לקיים דברי המת יתבטל דין זה, ובפשטות ודאי אי מסתבר כן, דהא אם יצוה לבטל ת"ת אין שומעין לו, וכאן דבר זה כ"כ חשוב שמבטלין ת"ת עבורו, ובשלמא להספידו, דשומעין לו, כדאי' בשו"ע יו"ד שד"מ י', דזכותו לצוות לא להרבות אבלות, דהוה משום יקרא דשכבי, ורצונו זהו כבודו [הגם שבדאיכא נמי יקרא דחיי, אפשר דלאו כל כמיניה, ובמס' שמחות אי' דבאו לכבוד ר"ע, אבל הענין כך, דהנה רב ששת אמר "כנתינתה כך נטילתה", וביארו תלמידי ר"י, "שמיתת החכם היא כנטילת התורה, כדאמרינן, הא למה זה דומה לס"ת שנשרף", ולכאו' לפי"ז מה שייך משום כך לבוא ס' ריבוא לחלייתו, הלא כבר מת קודם לכן, וביותר, דהא "מבטלין ת"ת **להוצאת** המת' כתיב, והרי כמה גדולי עולם, ששנים רבות אחרי פטירתם העלו את ארונם לא"י וכו'" [וכגון הגאון חיד"א, שכנודע, לפני כחמישים שנה העלו את ארונו לא"י, וקבור למרגלות הר המנוחות בעיה"ק ירושל"ו], ואטו מי נימא דאין מבטלין ת"ת לכבודם.

אבל י"ל דכל הענין הוא, מצד שכידוע מחז"ל (עי' יבמות ס"ג ב' ובח"א מהרש"א שם, עי' שנהדרין ל"ט א' ובתוס' בב"ק פ"ג א' ד"ה אין), שבריבוי יראשא יש יותר השראת שכינה, והמיעוט ביותר, בי עשרה, דכל בי עשרה שכינתא שריא, וכל אחד מישראל שנחסר מ"ו, הוא בחינה מסויימת של ביטול השראת שכינה, ואחז"ל (ברכות נ"ח א'), דאין דעותיהן ופרצופיהן שוים, ע"ש, והיינו שלכל אחד יש את חלקו המוכן לו, מה שבזה מרבה אור התורה וישרא', וכמבואר בח"א מהרש"א שם (וראה תרגום יונתן שמות כ' ט"ו, ובכתבי הרמב"ן במאמר [תורת ה' תמימה', ד"ה ועוד יש ידיעות לחכמים), לכן כל שהמת הרבה יותר בתורה ותורה ועמלה, החסרון יותר, ואם היה קרי אז מתני, הוא בחינה של נטילתה כמו שהיה בנתינתה, שכל אחד מישראל קורא ושונה, אבל למאן דתתני, שמלמד לרבים, לית ליה שיעורא, והיינו משום ד"מדור" תורתו נשארת לדורות, ואינו חסרון רק מה שנחסר מאותו דור, מה שלמד לעצמו, שהוא תורה של כולם. רק זה נחסר לכל הדורות, לכן קבעו חז"ל סדרים שהם מזיק בכוד התורה [וכשם שמצינו דבהוצאת ס"ת מת שיעוסק אז בתורה, צריך להפסיק, וכשרואה ס"ת עובר צריך לעמוד גם כשעוסק בתורה, כי אם נראה כמצה את התורה ח"ו, הוא חילול ד' ח"ו] כמ"ש בקידושין ל"ב ב' ומכות כ"ב ב', כמה טפשאי וכו', כך גם כאן לענין זה, ולכן הלשון 'להוצאת המת' דייקא, דאז הוא במוחש ענין החסרון, כמ"ש המהרש"א במו"ק כ"ה א', ע"ש.

6. בהמשך שם כותב, שהיו פעמים ששלח את בני הישיבה ללוות, במקום תיכף חשש חילול ה' אם ימנעו מכך.

ראוי לציין, שלפעמים, ביטול תורה ללוויה של יהודי רגיל, נחוץ יותר מלאדם גדול מפורסם, שוודאי יבואו רבים לבהלוייתו, וכמש"כ באהבת חסד ח"ג פ"ה באריכות, ע"ש, ועי' כתובות ע"ב א', וברש"י שם ד"ה דלוואי, ובפרט כשמכיר אדם מסויים, ויודעים שמכירו, ואם לא ישתתף יכול לגרום חילול ה' ח"ו, וכן כתב בתשובות והנהגות ח"ב סי' תנ"ב, דאי"פ בעצלתא מצות דחיי, ואין לבטל כשיש מתעסקים, מ"מ כשיש חשש חילול ה' וכנ"ל, צריך להתבטל.

ובסי"ד כותב עוד שם, "היום, גם בעלי בתים שאינם לומדים תורה, לא נהגו להשתתף בכל לויה, אף דלא שייך טעם הירושלמי הנ"ל, שהא פטור רק בלומדי תורה, ויש לצדד, שרק בזמנם שכל בני העיר נחשבו כציבור אחד, עם רב אחד, ונהגה אחת, עם שבעת טובי העיר, בזה היה כל אחד חייב להשתתף בהלויית המת, אבל כהיום שכל ביהכ"נ או 'שטיבל' הוא ממנגא בפנ"ע, מתבטל רק [למתפללי] ביהכ"נ שלו, ואינו חייב לאחרים, אבל אח"נ למבוהכ"נ שלו, או מכירו היטב, צריך להתבטל, רק מצוי הוא שטירדות הפרנסה, מעבירו ומונעו מלחלוק כבוד האחרון לגמול חסד לחבירו שנפטר, ומבאר מצוה לחלוק לנפטר את כבודו" (עוד בנידו"ד הרחיב בס' בתורתו יהגה ח"ב סי' מ', כפי שציינו לגו הרב ש. כהן שליט"א, והבה"ח א. י. כהן נ"י, אך אין הס' מצוי תח"י).

7. וראה פ"ת פאת שדך יו"ד סי' קי"ד, הדן בבעי"ז, ב"בחור בשנות עלייתו בתורה וביראה, האם יבטל את תלמודו בשביל מלחמת הדת, כגון למחות בעובדי תורה", וכתב שם בשאת ד', "ויותר מזה ארז"ל ביירושלמי, והובא בראש"ש ובתשב"ץ תלמיד מהר"ם (אות תל"ה), שהבחור העולה למקום תורה, אין לו לעסוק בגמ"ד של אמת, כמש"כ המבלי אין קברים וכו', ולמדנו מכאן, שבזמן המיועד לקניין שלימות יזדיע התורה, אין לו לעסוק במצוות המבלבלות אותו מענין עסק התלמוד..." , וע"ש דשקיל וטרי טובא בסוגיא הדברים לשמשאל, שהיה מקפיד טובא על ביטול ת"ת, ונכשבחוהו רבנן שליט"א בהספדו של צדיק], ומביא שם את מש"כ באדר"ן פ"ד ב' ג', על ר"י בר' אליעזר, שמבואר דבדאפשר להתקיים בלא ביטול, אסור לבטל.

9. הרב ר. שחר שליט"א, ציין שכך כתב בערוך השולחן יו"ד שס"א, וראה בס' חכמת החיינוך עמ' צ"ד, שמסופר מהגה"צ ר"ל זילברמן זצ"ל, מנהל הרוחני בת"ת קמניץ, שבעת הלוית מגרש"ז אוירבך זצ"ל, שהלכו כמה מלמדים ללוותו, נשאר הוא עם התלמידים מאותם כיתות שנשארו ללא מלמד, למרות שהיה מקמורבי הגרגא"ז זצ"ל, אשרי השם אורחותיו בעות"ז.

10. הרב ר. שחר שליט"א, ציין בענין זה גם למש"כ בגשר החיים ח"א פ"ב, ובמו' פני ברוך ס"ה בהגהה ט' ו וט"ז.

11. בביאור המושג 'נדנוד עבירה', ראה לשון המס"י פ"י, "וכלשון הזה אמרו חכמים על שלחמים המטהרים מעשיהם שהרה בהם, שלא יהיה בהם אפילו נדנוד דבר רע, נקיי הדעת שבירושלים (סנהדרין כ"ז א')".

12. וראה בהלכות שלמה, תפילה, שהגרשז"א זצ"ל ביקש מאחד שישאל לבעל אגרות משה זצ"ל, על כמה צריך לבטל למאן דתני' ותני, והשיב האג"מ שזו שאלה קשה, והוא משתדל שלא להידע מלויות.

ושמעתי שהסטייפלר זצ"ל, אמר לבילחט"א הגראי' צוקר שליט"א [ישיבהו הגר"ש לאיתנו בבריות הגרגא גופא ונהורא מעליא, אכי"ר], שבשעה ששומע כרוז, יכול לשים אבעצועתיו על אוזניו כדי שלא לשמוע מה מכריזין, וממילא פטור מללכת, ונראה מזה שסבר שאין כאן איסור דיכול יעצים עיניו כדאי' בקידושין ל"ב ב', ואכמ"ל.

13. וכ"ש אם אינו באותה עיר (וי"ל בל' השו"ע יו"ד שמ"ג א', הערת הבה"ח י.א. שפירא ס"י), והרב ישראל ויסקי שליט"א, ציין למש"כ בס' דברי סופרים (הלהה"ג ר' נחום יברוב שליט"א) סי' שס"א, עמק דבר סקמ"ד, דחילק בין אותה העיר לעיר אחרת, ע"ש מילתא בטעמא.

בארחות רבינו הנ"ל דמ"ש ק"ה, מביא, שהסטייפלר זצ"ל אמר, "לענין לויה של אדם גדול, באותה העיר יש להקפיד ללוותו עד בית הקברות, גם אם מרגישים חלש, אבל מעיר אחרת לא מחויבים לנסוע ללוות", אך מוסיף שם, שלגדולי הדור, שאל הגר"ח מלצר, הגרי"ז, הגאון מטשיבין והגר"א קוטלר זצ"ל, נסע לירושלים. ושם בעמ' ק"ד כותב, שללויות הטשיבינער רב, נסע למרות שלא הרגיש טוב, ואמר, "הזדמנות כזו של כבוד התורה אסור להחמיץ".

וכתב לנו הרב יצחק ליסיצין שליט"א, שכשנשאל הגראי"ל שטיינמן שליט"א מבורנו בשיבה קבוצה, ב"א סיון תשמ"ט, אם לנסוע ללהיית בעל מנחת יצחק זצ"ל, אמר לשואל: "אם היה לך לויה בנוא יארק, הרי לא תיסע גם אם תגיע לפני הלויה", והוסיף הגראי"ל ואמר, ש"מסתמא זה [שכתוב שלת"ח צריך ללכת] רק באותה עיר, ומי שנוסע זה ודאי אבל חיוב אני לא יודע". עוד כתב לנו הנ"ל, "וכן אמר הרה"ג רא"י בן הגרמ"י לפקוביץ שליט"א, שכך הרגיש מו"ר הגראי"ל שליט"א לגבי לויית הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, שהיתה בירושלים".

14. ולכאו' צ"ב, דשם משום אהבת התורה הפסיק מלחפש את שווריו, למה התחיל כלל לחפש, ו"ל שודאי מתחילה, כשבא לביתו מבית תלמודו, ונודע לו שאבדו שווריו, הלך לבקשם שלא לאבד ממונו, שצדיקים ממונם חביב עליהם, ויעקב איש תם יושב אהלים, שב על פכים קטנים, כדאי' בחולין צ"א א', ועוד אפשר שמשווין אליו הוה כל פרנסתו, ומ"מ כשיצא לחפשם, ופגע בו רבא, ותיקף כשאמר לו רבא לו סתירה בין ב' משניות אהדדי, באהבתו לתורה, ברגע כמימרא נשמט ממנו כל הענין, דומיא דמש"כ בעיריבין ל"ד ב' על ר"א בן פדת שבאהבתו לתורה שכח את מעילו, עם שהיה ר"א בן פדת עוי מרוד, כדאי' בתענית כ"ה א', וקראו עליו המקרא באהבתה תשגה תמיד, ע"ש.

15. בכלי יקר (שמות י' ב'), מצטט חלק מלשון הר"ח המובא ברמב"ן, ומבאר לפי"ד' הפסוק (שם) "ולמען תספר באזני בנו ובן בנך..", שנאמר במיוחד במכה זו, יותר משאר מכות שלא נאמר בהם בפרטות 'למען תספר', וכותב עם לשון הכתוב בתהלים, שבדקדוק הביאו ר"ח, "והבט ימין וראה, כי פסוק שיחו בלב כל נפלאותיו הוא ממש דומה לפסוק ולמען תספר באזני בנך ובן בנך, וביאור הענין הוא, שבכל המכות שהיו במצרים לא נשאר מהם שום רושם במצרים אחר הסרתה שיגרום לדורות שישאלו הבנים על מה זה... אבל במכת הארבה, נשאר רושם לדורות גם אחר הסרת המכה, כי ברוב הימים ימצאו הדורות דבר הדיבור, ויראו כי יבא ארבה ולא יאכל כלום מכל יבול מצרים, אז ודאי ישאלו הבנים על נס זה מדוע אינה אוכלת מכל מצרים... וע"כ תצטוך למיבהכ"נ שלו, או מכירו היטב, צריך להתבטל, רק מצוי הוא שטירדות הפרנסה, מעבירו ומונעו מלחלוק כבוד האחרון לגמול חסד לחבירו שנפטר ומבאר מצוה לחלוק לנפטר את כבודו" (עוד בנידו"ד הרחיב בס' בתורתו יהגה ח"ב סי' מ', כפי שציינו לגו הרב ש. כהן שליט"א, והבה"ח א. י. כהן נ"י, אך אין הס' מצוי תח"י).

7. וראה פ"ת פאת שדך יו"ד סי' קי"ד, הדן בבעי"ז, ב"בחור בשנות עלייתו בתורה וביראה, האם יבטל את תלמודו בשביל מלחמת הדת, כגון למחות בעובדי תורה", וכתב שם בשאת ד', "ויותר מזה ארז"ל ביירושלמי, והובא בראש"ש ובתשב"ץ תלמיד מהר"ם (אות תל"ה), שהבחור העולה למקום תורה, אין לו לעסוק בגמ"ד של אמת, כמש"כ המבלי אין קברים וכו', ולמדנו מכאן, שבזמן המיועד לקניין שלימות יזדיע התורה, אין לו לעסוק במצוות המבלבלות אותו מענין עסק התלמוד..." , וע"ש דשקיל וטרי טובא בסוגיא הדברים לשמשאל, שהיה מקפיד טובא על ביטול ת"ת, ונכשבחוהו רבנן שליט"א בהספדו של צדיק], ומביא שם את מש"כ באדר"ן פ"ד ב' ג', על ר"י בר' אליעזר, שמבואר דבדאפשר להתקיים בלא ביטול, אסור לבטל.

9. הרב ר. שחר שליט"א, ציין שכך כתב בערוך השולחן יו"ד שס"א, וראה בס' חכמת החיינוך עמ' צ"ד, שמסופר מהגה"צ ר"ל זילברמן זצ"ל, מנהל הרוחני בת"ת קמניץ, שבעת הלוית מגרש"ז אוירבך זצ"ל, שהלכו כמה מלמדים ללוותו, נשאר הוא עם התלמידים מאותם כיתות שנשארו ללא מלמד, למרות שהיה מקמורבי הגרגא"ז זצ"ל, אשרי השם אורחותיו בעות"ז.

10. הרב ר. שחר שליט"א, ציין בענין זה גם למש"כ בגשר החיים ח"א פ"ב, ובמו' פני ברוך ס"ה בהגהה ט' ו וט"ז.

11. בביאור המושג 'נדנוד עבירה', ראה לשון המס"י פ"י, "וכלשון הזה אמרו חכמים על שלחמים המטהרים מעשיהם שהרה בהם, שלא יהיה בהם אפילו נדנוד דבר רע, נקיי הדעת שבירושלים (סנהדרין כ"ז א')".

12. וראה בהלכות שלמה, תפילה, שהגרשז"א זצ"ל ביקש מאחד שישאל לבעל אגרות משה זצ"ל, על כמה צריך לבטל למאן דתני' ותני, והשיב האג"מ שזו שאלה קשה, והוא משתדל שלא להידע מלויות.

ושמעתי שהסטייפלר זצ"ל, אמר לבילחט"א הגראי' צוקר שליט"א [ישיבהו הגר"ש לאיתנו בבריות הגרגא גופא ונהורא מעליא, אכי"ר], שבשעה ששומע כרוז, יכול לשים אבעצועתיו על אוזניו כדי שלא לשמוע מה מכריזין, וממילא פטור מללכת, ונראה מזה שסבר שאין כאן איסור דיכול יעצים עיניו כדאי' בקידושין ל"ב ב', ואכמ"ל.

13. וכ"ש אם אינו באותה עיר (וי"ל בל' השו"ע יו"ד שמ"ג א', הערת הבה"ח י.א. שפירא ס"י), והרב ישראל ויסקי שליט"א, ציין למש"כ בס' דברי סופרים (הלהה"ג ר' נחום יברוב שליט"א) סי' שס"א, עמק דבר סקמ"ד, דחילק בין אותה העיר לעיר אחרת, ע"ש מילתא בטעמא.

בארחות רבינו הנ"ל דמ"ש ק"ה, מביא, שהסטייפלר זצ"ל אמר, "לענין לויה של אדם גדול, באותה העיר יש להקפיד ללוותו עד בית הקברות, גם אם מרגישים חלש, אבל מעיר אחרת לא מחויבים לנסוע ללוות", אך מוסיף שם, שלגדולי הדור, שאל הגר"ח מלצר, הגרי"ז, הגאון מטשיבין והגר"א קוטלר זצ"ל, נסע לירושלים. ושם בעמ' ק"ד כותב, שללויות הטשיבינער רב, נסע למרות שלא הרגיש טוב, ואמר, "הזדמנות כזו של כבוד התורה אסור להחמיץ".

וכתב לנו הרב יצחק ליסיצין שליט"א, שכשנשאל הגראי"ל שטיינמן שליט"א מבורנו בשיבה קבוצה, ב"א סיון תשמ"ט, אם לנסוע ללהיית בעל מנחת יצחק זצ"ל, אמר לשואל: "אם היה לך לויה בנוא יארק, הרי לא תיסע גם אם תגיע לפני הלויה", והוסיף הגראי"ל ואמר, ש"מסתמא זה [שכתוב שלת"ח צריך ללכת] רק באותה עיר, ומי שנוסע זה ודאי אבל חיוב אני לא יודע". עוד כתב לנו הנ"ל, "וכן אמר הרה"ג רא"י בן הגרמ"י לפקוביץ שליט"א, שכך הרגיש מו"ר הגראי"ל שליט"א לגבי לויית הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, שהיתה בירושלים".

14. ולכאו' צ"ב, דשם משום אהבת התורה הפסיק מלחפש את שווריו, למה התחיל כלל לחפש, ו"ל שודאי מתחילה, כשבא לביתו מבית תלמודו, ונודע לו שאבדו שווריו, הלך לבקשם שלא לאבד ממונו, שצדיקים ממונם חביב עליהם, ויעקב איש תם יושב אהלים, שב על פכים קטנים, כדאי' בחולין צ"א א', ועוד אפשר שמשווין אליו הוה כל פרנסתו, ומ"מ כשיצא לחפשם, ופגע בו רבא, ותיקף כשאמר לו רבא לו סתירה בין ב' משניות אהדדי, באהבתו לתורה, ברגע כמימרא נשמט ממנו כל הענין, דומיא דמש"כ בעיריבין ל"ד ב' על ר"א בן פדת שבאהבתו לתורה שכח את מעילו, עם שהיה ר"א בן פדת עוי מרוד, כדאי' בתענית כ"ה א', וקראו עליו המקרא באהבתה תשגה תמיד, ע"ש.

15. בכלי יקר (שמות י' ב'), מצטט חלק מלשון הר"ח המובא ברמב"ן, ומבאר לפי"ד' הפסוק (שם) "ולמען תספר באזני בנו ובן בנך..", שנאמר במיוחד במכה זו, יותר משאר מכות שלא נאמר בהם בפרטות 'למען תספר', וכותב עם לשון הכתוב בתהלים, שבדקדוק הביאו ר"ח, "והבט ימין וראה, כי פסוק שיחו בלב כל נפלאותיו הוא ממש דומה לפסוק ולמען תספר באזני בנך ובן בנך, וביאור הענין הוא, שבכל המכות שהיו במצרים לא נשאר מהם שום רושם במצרים אחר הסרתה שיגרום לדורות שישאלו הבנים על מה זה... אבל במכת הארבה, נשאר רושם לדורות גם אחר הסרת המכה, כי ברוב הימים ימצאו הדורות דבר הדיבור, ויראו כי יבא ארבה ולא יאכל כלום מכל יבול מצרים, אז ודאי ישאלו הבנים על נס זה מדוע אינה אוכלת מכל מצרים... וע"כ תצטוך להשיב לו סיפור כל הקורות בארץ מצרים, וכי אמר משה בהסרת המכה שלא תשאר ארבה בכל גבול מצרים, ועי"ז יספרו ביניסי מצרים, ויכירו כח מלכותו יתברך..." , ע"ש.

16. וביתר ביאור ב'חת"ס הרחדש' עה"ת בפרשתינו כאן, וכן כפל דבריו בחת"ס בפ' בשלח (י"ד י), וכן בתורת משה פ' בלק (כ"ב ה') עה"פ הנה כסה את עין הארץ".

17 עי' ברכות נ"ח א', וכן בעובדא דרשב"י שבת ל"ג ב', "כל מקום שנותנין מלכותו יתברך..." , ע"ש.

18. ומבואר בזה, שאין הענין שייך ברשעי ישראל בלבד, שבהם נאמר 'אע"פ שחטא, ישראל הוא', אלא ענין זה

להסתכל בפני אדם רשע.

ובהכרח לומר, דח"ו לא היה משה רבינו מסתכל בפרעה, כי אם רק דרך ראיה בעלמא, ובזה אין איסור, וכמש"כ המל"א (בסי' רכ"ה סק"כ), "ומ"מ נראה דדוקא להסתכל בו ביותר ולהתבונן בצלמו ודמותו אסור, אבל ראיה בעלמא מותר".

ואולם יעוין להחת"ס בפ' וישלח (ל"ב כ"א[16]), שכתב לבאר בענין אחר בשם רבו בעל ההפלאה זצ"ל, שפעמים שאצל הצדיקים הגדולים, אין אצלם איסור בדבר, והואיל והדברים ע"פ הנסתר, נציגם כמות שהם, וז"ל, "כבר כתבתי במקום אחר אריכות בשם מו"ר הגאון בעל הפלאה ק"י, דאסור להסתכל בפני רשע, משום שמוזך עליו מטומאתו, וההיפך בראיית פני צדיק, והיו עיניך יראות את מורך.

ואמנם צדיקים גדולים יכולים הם בהסתכלותם בפני רשע, להוציא ממנו מעט ניצוצות שבו, עד המיתו אותו, עליו דרך יהב בניה עיניו ונעשה גל של עצמות[17]. אמנם רשע שכבר הוסר ממנו כל טוב, אזי אסור שיב להסתכל בו, כי אולי ישמוך לעצמו מקדושת הצדיק שבאור פניו.

וזהו שאמר משה רבינו ע"ה לפרעה, 'כן דברת', בזמנו דברת, לא אוסיף עוד ראות פניך, כי כבר הוציא משם ממנו כל מה שהיה בו, על כן הגיע זמנו שלא יוסיף עוד ראות פניו[18].

וכדברים אלו ממש כתב ביערות דבש (ח"א דרוש ז', והביא דבריו המהרא"ל צינץ במלא העומר קהלת ח' א', וכן בפ' וישלח ל"ב כ"א), "וזהו הדבר אשר אמרתי בראיית פני רשע, כי לפעמים צדיק מביט ברשע, כי יש בפניו נצוצי קדושה, וכשהצדיק מביט בו, אזי הקדושה ממשיכה קדושה כנודע, כי כל מין למינו, וזה מושך הקדושה מן הרשע לעצמו.

...וכן במשה, שהיה מביט בפרעה, היה גם כן לקבל ממנו ניצוצי קדושה. אבל לבסוף כשנשלם הליקוט ניצוצות, היה אסור להסתכל בפני פרעה, ולכך כשאמר פרעה למשה (שמות י' כ"ח) אל תוסף ראות פני וכו', אמר משה לו דברת, לא אוסיף עוד ראות פניך, והרצון כן ויפה ובדין דברת, כי לא אוכל עוד לראות פניך, וראותי אקבל מסטרא דרע, שהוא הכל מסטרא דטומא, כנודע רשעים קרואים מתים. ואם כן יפה אמרת, כאשר אוסיף עוד ראות פניך והיה לו מיתה מח"ל"[19].

ושנם תרוצים נוספים ע"ד הפשט. יש שכתבו לבאר[20], דהיות וכל מה שבאו משה ואהרן לפני פרעה, היה בשביל לקדש שם שמים על ידו, לכן בענין זה לא נאסר ההסתכלות בפני הרשע.

ועוד יש שכתבו לבאר, דמאחר ומצינו שנצטוו משה ואהרן לנהוג כבוד במלכות, שנאמר (שמות ו' י"ג) "וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים", וכפי שפרש"י שם בשם המדרש, וא"כ הרי באופן שלא יסתכלו בפניו הלא יש בכך בזיון והיפך מכבוד המלכות, לכן הותר להם להדיא להסתכל בפניו לצורך שעה.

אבל לאחר שכבר כלו עשרת המכות, ושוב לא יזדקקו לבוא לפניו עוד, א"כ מעתה כבר פקע ההיתר מלהסתכל בפניו, ולכן שפיר קאמר ליה משה 'כן דברת לא אסוף עוד ראות פניך'.

תשובה ל"כתב חידה"

מי אני: "כנען [בן חם]".

דמות הקשורה: "הֲיֵה כִי יַבִּיאֶךָ ה' אֶל אֶרֶץ **הַכְּנַעֲנִי** וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ וַעֲבַדְתָּ אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה". שמות י"ג ה', וברש"י שם, "אל ארץ הכנעני יגור'. אף על פי שלא מנה אלא חמשה עממין, כל שבעה גוים במשמע, שכולן בכלל כנעני הם, ואחת ממשפחת **כנען** היתה שלא נקרא לה שם אלא כנעני".

ילדה אותו בתיבה, ואח"כ כאשר חם חטא בתיבה וכדלעיל, נתעברה ממנו מה שנשאר לדון בענין, מתי נולד כנען, האם נולד בתיבה, או לאחר יציאתן. שיתכן לומר שממה שהתנחומא כותב שכנען נתעבר בתבה, משמע שרק נתעבר, ולא נולד אלא רק לאחר יציאתם. ומאידך יש לומר, שאם המדרש היה כותב שנולד בתבה, היה מקום לחשוב שאמו נתעברה מחוץ לתבה, לכן, כדי לגלות לנו את מעשי חם, נכתב שנתעברה בתיבה.

ולפני שנדון בדבר מקום לידתו של כנען, יש לדון האם היה בנו בכורו של חם או בנו הקטן. שכאשר מוזכרים סדר תולדות בני נח, כותבת התורה את כנען כאחרון בניו של חם (בראשית י' י'), "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפוּט וּכְנָעַן". ומאידך ביציאתם מן התבה כותבת לנו התורה על כנען (שם ט' י"ח), "וַיִּהְיוּ בְנֵי נֹחַ הַיֹּצְאִים מִן הַתֵּבָה שֵׁם וְחָם וָיָפֶת וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן", שפשטות הדברים שכנען הוא בכור בניו של חם. וכן משמעות הפסוקים, ממה שנח קילל את כנען בנו של חם. ואם היו לחם עוד בנים, מדוע קילל נח דוקא את כנען, אלא לכאורה יש לומר, שכנען הוא בכורו של חם.

המעיין בדברי הגמ', המדרשים ובדורותיו הראשונים יראה, שהם נחלקו בדבר זה, האם כנען היה גדול בניו של חם, או להיפך, צעיר בניו. ברבינו בחיי שם ט' כ"ד כתב, שאכן כנען היה בכורו של חם, ובאותה שיעה עדיין לא היו לחם בנים נוספים, ולכך קלל את כנען ולא את חם, שחפץ שקלקלתו תחול אף על הילדים הנוספים שחם יוליד, ולכך קלל את כנען בכורו, שאף אם חם יוליד עוד אלף ילדים, כל זרעו יהיה בכלל הקללה. ומה שהתורה כתבה את כנען האחרון בניו בחם, הוא מפני שהיה לו אחר הקללה שנתקלל, שכל אחיו היו במעלה עליו, שהוא נתקלל בעצמו, והם רק נתקללו מחמת שחם אחיו, ולכך נמנה באחרונה. ומוסיף רבנו בחיי להביא ראיה לדבריו שכנען הוא הגדול, דכתיב (שם ט' כ"ב), "וַיַּרְא חָם אֲבִי כְנָעַן..", וכן (שם י"ח), "וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן", שבשעת יציאתן מהתבה וקללת נח, היה לחם רק בן אחד, את כנען. וכעין דברים אלו כתב הרמב"ן שם ט' י"ח. שכנען הוא הגדול בבני חם, ולכך קללו שכל זרעו אחריו ג"כ יהיה בכלל הקללה.

אך בסנהדרין ע' איתא, "מתוך שקלקלו ברביעי, קללו ברביעי [שמנעו מלהוליד בן רביעי, קללו בן רביעי שלו, כוש ומצרים ופוט וכנען - רש"י]. ולהדיא איתא כן בסוטה ל"ד ב' וכתובות ק"ב א', שכנען היה הקטן, שהגמ' שם מקשה שאי אפשר לומר שהם בנה את הקטן לפני מצרים, "אפשר אדם בונה בית לבנו קטן קודם לבנו גדול דכתיב ובני חם כוש ומצרים וגו', אלא..". שהגמ' הבינה שסדר שמותם בפסוק, הוא סדר תולדותם ולכך קראה לכנען 'בנו קטן'. וכן איתא בתרגום יונתן ט' כ"ה, "וְאִמַּר לֵיט כְּנָעַן דְּהוּא בְּרֵיהּ רְבִיעָאי...". וכן במדרש רבה ל"י ז', שכנען היה בנו הרביעי של נח וכפי שהתורה כותבת בסדר תולדותם [וזה הטעם שנח קללו. שנח חפץ לולדת בן רביעי שיהא קללת שאר בניו, אך כיון שמנעו מכך, לכך בנו הרביעי של חם יהא עבד לשאר אחיו]. וכך פרש"י ט' כ"ה, וע"ע באבע"ז המפרש את הפסוק (שם כ"ד), "וַיִּיקַץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן", שבנו הקטן חוזר על חם, שמה שעשה לו כנען שהיה בנו הקטן כל חם. וכעי"ז הובא בדעת זקנים מבעלי התוספות, הרא"ש והרלב"ג. וכן כתב החזקוני [וע"ע שם בדברי החזקוני, שנתקשה בביאור פסוק זה, היאך ניתן לפרשו על בנו הקטן של נח, הרי חם לא היה הקטן, אלא שם. ולכך תירץ בראשונה, שפסוק זה אינו מדבר על השלילה כפשוטו של מקרא, אלא להיפך, והכי ביאורו, 'ויקץ נח מיינו, וידע' *השבח* 'אשר עשה לו בנו הקטן', ששם בנו הקטן דאג כל כך לטובתו, ולכך ברכו יותר מהגדול].

בין אם נלמד כדעות שכנען היה גדול הבנים של חם, ובין אם נלמד כדעות שהיה הקטן שביניהם, מה שברור שבזמן מעשה נח והקללה, כנען כבר היה קיים, שהרי בתורה להדיא שנתקלל, שנאמר (שם ט' כ"ה) "וַיֹּאמַר אָרוּר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאַחָיו" [ולפי מה שפירש הרס"ג בז' ט' כ"ה - כ"ו שכנען לא נתקלל כלל, אלא רק חם, ובכל מקום שכתוב בתורה 'כנען', מפרש הרס"ג 'אבי כנען', וכגון, "וַיֹּאמַר אָרוּר אבי כנען" - "וַיֹּאמַר אָרוּר אבי כנען", "וַיֹּאמַר כנען" - "וַיֹּאמַר אָרוּר אבי כנען", א"כ לפי פירושו אין כנען כלל נפק"מ למעשה לענייננו]. ואם ברצוננו לברר מנין לידתו, בהכרח שצריך קודם לברר מתי היה מעשה נח והקללה.

פשוטו של מקרא הוא, שלאחר שנח יצא מהתבה, הקריב את הקרבנות ונתברך מה', נטע עם נטיעה של גפן ולאחר כמה שנים כשגדלה הגפן ועשה מהם יין, השתכר וכו' וכו'. ובאותה שעה כנען כבר היה גדול ועשה מה שעשה ונתקלל.

אך במדרש רבה ל"ו ד', תנחומא נח י"ג, פרקי דרבי אליעזר כ"ג והובא בילקוט נח ס"א ד"ה וישן, איתא, "א"ר חייא בר אבא, בו ביום נטע, בו ביום שתה, בו ביום נתבזה" - לשון הב"ר. [ועיין בפרדר"א שהביא עוד, שמעשה השכרות וכו', היה עוד לפני שנח הקריב את הקרבנות לה' וה' ברכו, שרק לאחר המעשה הקריב נח את הקרבנות וה' הבטיח שלא יאבד מבול וכו' ודלא כפשטות סדר הפסוקים]. ובתרגום יונתן ט' כ' איתא, "...וּבְיוֹם נְטִיעָא אֲנִיצַת כְּנָעַן וְעָבְדָרִינוּן". שמפרש בדברינו רק שבו ביום שנטע גדלו הענבים ועשה מהם יין, אך אין התיחסות לענין מתי היתה הנטיעה וכן מתי היתה השתיה.

האבע"ז כשמביא את דרשות חז"ל אלו שבו ביום וכו', כותב על כך, "והדרש שביום שנטעו שתה מיינו, יש לו סוד ואיננו כשמשמעו". וכן בסוף הפרשה בסוף פסוק ל' מסכם הראב"ע, "וזה הדבר היה אחר שנים רבות אחר המבול". וכעין דברים אלו כתב במהרז"ו ב"ר ל"ו ד', "וזה היה בהכרח כמה שנים אחר יציאתו מן התיבה בשכר נתגדל כנען בן בנו וארורו ביום שנטע וששתה".

לפי דברי האבע"ז, כמעט כל יבוא על מקומו בשלום (מלבד דעת התנחומא שכנען נתעבר בתיבה), שכנען הוא אכן בנו הקטן של חם, ובתבה לא נולד אחד מבניו, אלא רק ביציאתם מן התבה וכדפשוטו דקרא (שם י' א'), "וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי נֹחַ שֵׁם חָם וָיָפֶת וַיִּוָּלְדוּ לָהֶם בָּנִים אַחַר הַמַּבּוּל", ועד שכנען בנו הרביעי שם של חם נולד וגדל, הספיק גפנו של נח לטעון פירות, ונח הספיק לעשות מהם יין ואף להשתכר, ובאותה שעה שנשתכר בא כנען ועשה מה שעשה, ולכך כשנתעורר נח מיינו, קללו.

אבל לדברי המדרשים והחולקים על האבע"ז שלמדו שכל מעשה השכרות היה בו ביום שיצאו מהתיבה, צריך ביאור היאך יתכן שכנען היה בנו הקטן של חם. ויתרה מכך אפילו לדעות שכנען היה הגדול בבניו, מתי הספיק להיולד ולחטוא ולהתקלל.

ונביא בזה עוד חלוקות במדרשים, האם כנען עצמו חטא או לאו. א"ש שכנען עצמו לא חטא כלל, אלא רק חם אביו. ואכן נתקשו בדבר במדרש, היאך חם חטא וכנען נתקלל. ולכך רבי יהודה מפרש, שכנען נתקלל מחמת שנח לא יכל לקלל את חם, שהרי חם נתברך מה', ואין קללה במקום ברכה ולכך קלל את בנו. לרב הונא בשם רב יוסף, שכיון שחם מנע ממנו להוליד בן רביעי, לפיכך כנען בנו הרביעי, יהא מקולל. ע"פ ב"ר ל"ו ז' ועוד הרבה [ועיין ברמב"ן ט' י"ח מה שכתב בענין זה, וע"ע ברבינו בחיי שם כ"ד]. וי"א שכנען עצמו חטא. לרבי נחמיה כנען ראה את נח והגיד לחם, לכך חשב כחוש עצמו ונתקלל [וביפה תואר הביא שם הר"ן שבמה שנאמר (שם ט' כ"ב), "וַיַּרְא חָם אֲבִי כְנָעַן", שכנען הוזהר במעשה חם, נרמז בזה שכנען זה שכנען זה שותף בחטא]. וכפרש"י ט' כ"ב. וכעי"ז בפרקי דרבי אליעזר פ"ג, "וכנכון כנען וראה את ערות אביו [דהיינו אבי אביו - רד"ל], וקשר חוט בבריתו וסרסו, ויצא והגיד לאחיו [ב"ל לאביו - מהרז"ו]. נכנס חם ומצא ערות אביו, ולא שם על לבו מצות כיבוד אב..." [ועי"ש בפירוש 'ולא עוד אלא', שכתב לבאר לפי"ז את דברי הגמ' בסנהדרין "מתוך שקלקלו ברביעי, קללו ברביעי". שנח חשב להוליד בן רביעי, וידוע שכל זקנינם חביב לאביו, וכנען חמד שיהא הוא במקום בן רביעי, חביב וחשוב בעיני נח, לכך סרסו. והאריך עוד בענין זה, עי"ש]. וכן ביארו מרבותינו הראשונים, שאף כנען חטא. עיין אבע"ז ט' כ"ד, סמרנו בה כ"ב, הרא"ש החזקוני ודעת זקנים מבעלי התוס' שם כ"ב. ורלב"ג ביאור דברי הספור י"ט - כ"ה.

ובאחרונה נביא מה שכתבו רבותינו הראשונים בענין זמן לידת נכדי נח. שהנה בפסוק כתוב (שם י' א'), "וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי נֹחַ שֵׁם חָם וָיָפֶת וַיִּוָּלְדוּ לָהֶם בָּנִים אַחַר הַמַּבּוּל", שפשטיה דקרא הוא, שעד המבול לא נולדו לחם כלל לדיים, ורק לאחר המבול התחילו ללדת לפי מה שהתורה מונה שם. וכן פירש הרמב"ן שם, וכתב טעם הדבר, שאע"פ שהיו ראוים לבנים קודם המבול, כבש ה' מעיינם שלא יולידו, בכדי שלא יאבדו במבול, אי שיצטרך נח הצדיק לטרוח להציל רבים בתבה, וכעין מה שאיתא במדרש רבה (בראשית כ"ו ב') הטעם מדוע כבש ה' מעיינו של נח שילד רק בגיל חמש מאות. ובפשטות, דברי המדרש נראין כן, שכלול בזה גם הטעם שבני נח לא ילדו קודם כניסתן לתבה, כדי שנח לא יאלץ לטרוח הרבה וכו' [וכע"ז פרש"י ז' ל"ב. וכן משמעות דברי החזקוני ט' י"ח שבנו הגדול של חם, נולד רק לאחר יציאתן מהתבה (עיין מה שנביא דבריו להלן). וכן להדיא ברד"ק פ' שם כ"ה, כי כשיצאו מן התיבה, לא היו להם תולדות ואחר כך הולידו עד שמהם נפצה כל הארץ".

לאחר כל האמור יקשה עלינו להבין דברי המדרשים והמפרשים. שמחד גיסא "א שכנען היה בנו הרביעי של חם ו"א שכנען עצמו חטא, ו"א שהיה זה ביום יציאתם מהתבה ו"א שבני נח רק ילדו לאחר יציאתן מהתבה, א"כ לפי"ז היאך כנען שהיה בנו הרביעי חטא ביום יציאתם מהתבה, בזמן שעדיין לא נולד כלל.

הדרך הקלה היא לומר שהדעות חלוקות, אך פשטות הדברים שלאותם מ"ד גם היה כנען הרביעי ובנו הגדול, ובמיוחד לדעת התנחומא שכנען נתעבר בתיבה, הרי היה בנו הרביעי של חם.

איברא שלדעת החזקוני נתן יהיה לבאר חלק מהדברים, שהחזקוני ט' י"ח מביא את דעת התנחומא שכנען נתעבר בתבה, ומוסיף על כך, "ונולד ביציאתו מן התיבה". ולפי"ז הוא מפרש מדוע התורה כותבת ביציאתן מהתבה "ויהם הוא אבי כנען". ולפי דבריו יתבאר, שבו ביום שנולד כנען, כבר גדל כדרכן באותם הדורות, שמיד בלידתו היו גדולים וכדאיתא בב"ר ל"ו א', שעוד לפני שחתכו לתינוק שנולד את טבורו, היו התינוקות מדליקים נרות ואוף רבו עם שדים. ולכך היה בכחו וגדיותיו לחטוא. אכן מה שיקשה לדבריו, היאך יתכן שהיה בנו רביעי.

רבנו הנצי"ב התקשה בחלק מהדברים שנתקשינו, ולכך ביאר באופן מחודש. שעוד לפני המבול נולדו לו כנען הכניסם לתיבה וזאת מלבד עבדיו שיקלו על עבודתו בתיבה [ולפי"ז מבאר את הפסוק (ז' א') "וַיֹּאמֶר ה' לְנֹחַ בֹּא אַתָּה וְכָל בֵּיתְךָ אֶל הַתֵּבָה..", מהו 'ביתך', שהרי א"א לפרשו על אשתו בניו וכלותיו, שהם כבר הוזכרו לעיל (ו' י"ח), "וְהָקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתָּךְ וּבָאתָ אֶל הַתֵּבָה אַתָּה וּבָנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי בָנֶיךָ אִתָּךְ". אלא שי לפרש ש'ביתך' האמור כאן, הוא עבדיו ומשפחתו, ולכך יתבאר המשך דברי הפסוק "...כִּי אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בְּדוֹר הַזֶּה". שזה הטעם שכל מציל אף עבדיו ומשפחתו בכדי להקל עליו את עבודתו בתיבה].

והוכיח כן הנצי"ב [שם ט' ט'], ממה שהתורה כותבת אודות תולדות בני נח (שם י"א י'), "אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם שֵׁם בֶּן מְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת אַרְפַּכְשַׁד שְׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל", והרי אדרפכשד הבן השלישי של שם, וכדכתיב (שם י' כ"ב), "בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשַׁד וּלוּד וַאֲרָם", ועל כרכך עולים ואולי אף אשור בניו הגדולים של שם, נולדו לפני שנכנסו לתבה. וכן הוכיח מכנען שהיה בנו הרביעי של חם מיד לאחר שנגמר המבול, ובע"כ ששאר בניו נולדו קודם המבול והיו עמם בתבה. וכן מפרש הנצי"ב את הפסוק (י' א'), "...וַיִּוָּלְדוּ לָהֶם בָּנִים אַחַר הַמַּבּוּל", שכל הפסוק מדבר על אותם הבנים שנולדו לאחר המבול, מלבד אלו שנולדו לפניו, עי"ש.

ואולי אבותי הניחו לי בקעה קטנה לבאר בדרך מחודשת בדברי המדרשים ורבותי הראשונים, שעל ידה יתבארו כל הדעות והשיטות והכל יבא על מקומו

נולדתי במקום מוגן – שכנען נולד בתיבה, שהוא מקום מוגן מפני מי המבול. שכנען נולד בתיבה, כן הוא פשטות דברי חז"ל, שבתנחומא ט"ו איתא, "וכנען נתעבר בתיבה", שהרי חם אביו שימש בה, כדאיתא בסנהדרין ק"ח ב', ירושלמי תענית פ"א ה"ו (דף ז' א') ובתנחומא נח י"ב, ומיד ביום יציאתן מהתיבה, כבר היה המעשה של שכרות נח וקללת כנען, כדאיתא בב"ר ל"ו ד', ובתנחומא נח י"ג פרדר"א פ"ג[21], הובא בילקוט נח ס"א ד"ה וישת, "א"ר חייא בר אבא, בו ביום נטע, בו ביום שתה, בו ביום נתבזה" - לשון הב"ר. נמצא שכנען שנתעבר בתיבה, אף נולד בה, ולכך מיד ביום יציאתם מהתיבה כבר עשה מה שעשה [וזוכרוהי שראיתי כן מפורש במדרש אם במפרשים, אך לא מצאתי כעת, והיודע מקומו נודה לו אם יודיענו, להגדיל תורה ולהאדירה].

ואם נלמד כן, שכנען נולד בתיבה, יתבאר שפיר מדוע בכניסתן לתיבה פירטה התורה מי ומי הנכנסים [בראשית ז' ג'], "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם וְחָם וָיֶפֶת בְּנֵי נֹחַ וְאֵשֶׁת נֹחַ וּשְׁלֹשֶׁת נְשֵׁי בָנָיו אִתָּם אֶל הַתֵּבָה". ומאידך, ביציאה מהתיבה, התורה לא מפרטת לנו את היוצאים, אלא רק כותבתם בכללות (שם ח' י"ח), "וַיֵּצֵא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי בָנָיו אִתּוֹ", וכאשר התורה מפרטת מי היו בני נח היוצאים מהתיבה, מזכירה התורה את כנען (שם ט' י"ח), "וַיִּהְיוּ בְנֵי נֹחַ הַיֹּצְאִים מִן הַתֵּבָה שֵׁם וְחָם וָיָפֶת וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן", כי ביציאתן מהתיבה כנען כבר היה עמהן.

והתיבה הוא מקום מוגן מפני מי המבול, כפשטות דברי הפסוק (שם ז' כ"ג), "וַיִּמַּח אֶת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְעוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ מִן הָאָרֶץ וַיִּשָּׁאֶר אַךְ נֹחַ וַאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה", שרק אלו שהיו בתיבה ניצלו מבול.

אכן בעיקר זמן לידת כנען ועניני משפחתו, רבו בזה הדעות והשיטות מח"ז ודבותינו הראשונים, ועיין בהערה[22].

לאחר תחילת החורבן – שכנען נולד בתיבה כדלעיל, והיה זה לאחר שכבר התחיל חורבן העולם במבול.

שלידת כנען היתה לאחר שכבר התחיל המבול, שכניסתו של נח ומשפחתו היתה בשעה שהמים כבר החלו לרדת, כדאיתא בב"ר ל"ב ו', "ויבא נח ובניו ואשתו וגו'. א"ר יוחנן, נח מחוסר אמנה היה, אלולי שהגיעו המים[23] קודם שיבא לא נכנס לתיבה", וכפרש"י ז' ז', ועל אותה שעה נאמר (בראשית ז' א' - ג'), "...בְּיוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל מַעְיְנוֹת תְּהוֹם רַבָּה וַאֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ... בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם וְחָם וָיֶפֶת בְּנֵי נֹחַ וְאֵשֶׁת נֹחַ וּשְׁלֹשֶׁת נְשֵׁי בָנָיו אִתָּם אֶל הַתֵּבָה". ומאותו הזמן התחיל החורבן, שה' השחית את כל בשר, עד שלאחר ארבעים ימי מבול, היה חורבן העולם, שכל האנשים ובע"ח מתו[24]. מלבד אלו שבתוך התיבה, כמפורש בקרא (שם כ"א - כ"ג), "וַיִּגְוַע כָּל בָּשָׂר הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ בְּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ וְכֹל הָאָדָם. כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו מִכֹּל אֲשֶׁר בַּחָרָבָה מֵתוּ. וַיִּמַּח אֶת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ מִן הָאָרֶץ וַיִּשָּׁאֶר אַךְ נֹחַ וַאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה".

והיות וכנען נולד משמושו של חם בתיבה, בהכרח שנולד לאחר תחילת החורבן.

ויתרה מזאת, שבפשטות כנען רק נולד לאחר שהסתיים החורבן, שעברו ארבעים ימי המבול, שיצירת הוולד אף בזמנם היתה ארבעים יום [כדאיתא בב"ר ל"ב ה' וכפרש"י ז' ד', שמהאי טעמא המבול הוא ארבעים יום, כנגד ארבעים ימי יצירת הוולד, שקלקלו ליוצרם לצור צורות ממזרים], וא"כ, אף אם נאמר שחם שימש ביום הראשון לכניסתן לתיבה, מ"מ כנען נולד לכה"פ לאחר ארבעים יום של יצירתו, שהוא לאחר שהסתיים החורבן.

למרות שבקללה נתקללתי – שלמרות שכנען נתקלל בקללה מה עליו לו זקנו.

שכנען נתקלל על ידי נח, כמפורש בקרא (בראשית ט' כ"ה), "וַיֹּאמַר אָרוּר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאַחָיו".

והטעם שנח קילל את כנען, תלוי במחלוקת מי עשה את הדבר שגרם לקללה, שלדעות שכנען עצמו עשה כן, פשוט הוא שזה הטעם שנתקלל. אך לדעות שחם אביו חטא, נתקשו המדרשים מדוע אכן כנען נתקלל. לרבי יהודה הטעם משום שנח לא יכל לקלל את חם עצמו, וזאת מפני שכאשר יצאו מתבה, ברך ה' את נח ובניו, כמפורש בקרא (שם ט' א'), "וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת נֹחַ וְאֶת בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם...", ואין קללה במקום ברכה. ולרב הונא בשם רב יוסף, שכיון שחם מנע ממנו בן להוליד בן רביעי, לפיכך קילל את כנען, בנו הרביעית של חם, כדאיתא בב"ר ל"ו ז' ועוד הרבה [ועיין מה שכתבנו בזה לעיל].

ונח היה זקנו של חם, מפורש בקרא (שם ט' י"ח), "וַיִּהְיוּ בְנֵי נֹחַ הַיֹּצְאִים מִן הַתֵּבָה שֵׁם וְחָם וָיָפֶת וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן".

מפיוני בשם זכיתי – שלמרות שכנען נתקלל על ידי נח זקנו, בכל זאת הוא זכה שארץ ישראל תקרא על שמו 'ארץ כנען', דוגמת מחמת שפינה את ארצו מפני ישראל.

שכנען פינה את ארצו מפני ישראל, כדאיתא במכילתא קי"ז, פרשת בא י"ח (י"ג י"א), וכעי"ז בבמד"ר י"ז ג' ותנחומא בא י"ב, "...כיון ששמע כנען שישראל נכנסין לארץ עמד ופינה ופנה מפניהם...".

ובזכות פינוי זה זכה כנען שהארץ תקרא על שמו, כדאיתא שם, "והיה כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני: זכה כנען שתקרא הארץ על שמו. וכי מה עשה כנען, אלא כיון ששמע כנען שישראל נכנסין לארץ, עמד ופינה פמיניהם. אמר לו הקב"ה, אתה פנית מפני בני, אף אני אקרא הארץ על שמך, ואתן לך ארץ יפה כארצך, ואי זו, זו אפריקא...".

אכן יעויין בויק"ר י"ז ח', שהובאו שם כמה דעות אחרות בטעם הדבר מדוע נקראה הארץ כן, "ד"א, כי תבאו אל ארץ כנען. ז' עממים הן ואתה אומר ארץ כנען. רבנן אמרי, רמזו, מה חם סרסו וכנען לקה, אף כאן ישראל חוטאין והארץ היא מתקללת. ר"א בן יעקב ורבנן, ר"א אומר, על ידי שהיה כנען אביהם של כולם, הה"ד (בראשית י' ט"ו) וכנען יָלַד אֶת צִידֹן בְּכֹרוֹ וְאֶת חֵת. ורבנן אמרי, על ידי שהיו כולם תגרין, כמד"א (ישעיה כ"ג ח'), אֲשֶׁר סֹחֲרֶיהָ שָׂרִים כְּנַעֲנָיְהָ נִכְבְּדֵי אָרֶץ", והובא גם בילקוט מצורע תקס"ג ד"ה כי תבואו.

עיר עבורי נבנתה – שחם אבי כנען בנה עבור כנען בנו את העיר חברון.

שחם בנה עבור כנען בנו את העיר חברון, כדרשת חז"ל בסוטה ל"ד ב' וכתובות ק"י ב' א', על הפסוק (במדבר י"ג כ"ב), "...וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם", "אפשר אם בונה בית לבנו קטן קודם לבנו גדול?..", ומסקנת הסוגיא, שאכן חם לא בנה את חברון לפני שבנה את מצרים, אלא לאחריה, אך היה בה דבר מיוחד, שהיתה מיושבת בפירות שבע פעמים מדמעלת ארץ מצרים. וע"ע מה שהארכנו בזה בגליון קכ"ב, פרשת בהר בחקתי תש"ע, בפתרון לכתב חידה.

ובעל נערה נחלה – שכלב בעלה של מרים שנקראה נערה, נחל את חברון.

שכלב נחל את חברון[25], כמפורש בפסוק (יהושע י"ד י"ג - ד'), "וַיְבָרְכֵהוּ יְהוֹשֻׁעַ וַיִּתֶּן אֶת חֶבְרוֹן לְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה לְנַחֲלָה. עַל כֵּן הָיְתָה חֶבְרוֹן לְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה הַקְּנִזִּי לְנַחֲלָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה יַעַן אֲשֶׁר מִלֵּא אַחֲרֵי ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל". וכן שם ט"ו י"ג ושפטים א' כ'.

והטעם שכלב זכה לכך, איתא בסוטה ל"ד ב' ופרש"י שם, שהיה זה בזכות שכאשר הלך עם המרגלים לארץ ישראל, פרש מהם והלך לקברי האבות שבחברון, להשתטח עליהם ולהתפלל שיציליה להנצל מעצת המרגלים, ולכך נאמר למשה בנבואה (במדבר י"ד כ"ד), "וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וַיְמַלֵּא אַחֲרָי וְהֵבֵאתִיו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה", וע"ע פרש"י עה"פ שם.

וכלב היה בעלה של מרים, כדאיתא בסוטה י"א ב' - י"ב א', ומרים גם נקראה בשם 'נערה', כדרשת חז"ל שם עה"פ בדה"י א' ד', "וְאֵלֶּה שְׁחוּר אֲבִי תְקוֹעַ הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים חֶלְאָה וְנֵעָרָה", שמדובר בכלב, שנשא את מרים שנקראה בשמות חלאה ונערה, ע"ש שבתחילה היתה חלאה, כפרש"י שם, מלשון חולי, לבסוף נהיתה נערה, וכפרש"י שם, שנתרפאה מחליה וחזרה בתואר בנים כנערה.

ילדה אותו בתיבה, ואח"כ כאשר חם חטא בתבה וכדלעיל, נתעברה ממנו בכנען.

מה שנשאר לדון בענין, מתי נולד כנען, האם נולד בתיבה, או לאחר יציאתן. שיתכן לומר שממה שהתנחומא כותב שכנען נתעבר בתבה, משמע שרק נתעבר, ולא נולד אלא רק לאחר יציאתם. ומאידך יש לומר, שאם המדרש היה כותב שנולד בתבה, היה מקום לחשוב שאמו נתעברה מחוץ לתבה, לכן, כדי לגלות לנו את מעשי חם, נכתב שנתעברה בתיבה.

ולפני שנדון בדבר מקום לידתו של כנען, יש לדון האם היה בנו בכורו של חם או בנו הקטן. שכאשר מוזכרים סדר תולדות בני נח, כותבת התורה את כנען כאחרון בניו של חם (בראשית י' י'), "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפוּט וּכְנָעַן". ומאידך ביציאתם מן התבה כותבת לנו התורה על כנען (שם ט' י"ח), "וַיִּהְיוּ בְנֵי נֹחַ הַיֹּצְאִים מִן הַתֵּבָה שֵׁם וְחָם וָיָפֶת וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן", שפשטות הדברים שכנען הוא בכור בניו של חם. וכן משמעות הפסוקים, ממה שנח קילל את כנען בנו של חם. ואם היו לחם עוד בנים, מדוע קילל נח דוקא את כנען, אלא לכאורה יש לומר, שכנען הוא בכורו של חם.

המעיין בדברי הגמ', המדרשים ובדורותיו הראשונים יראה, שהם נחלקו בדבר זה, האם כנען היה גדול בניו של חם, או להיפך, צעיר בניו. ברבינו בחיי שם ט' כ"ד כתב, שאכן כנען היה בכורו של חם, ובאותה שיעה עדיין לא היו לחם בנים נוספים, ולכך קלל את כנען ולא את חם, שחפץ שקלקלתו תחול אף על הילדים הנוספים שחם יוליד, ולכך קלל את כנען בכ

סיפור ושאלה בצידו

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פרש"י.

בכל ימי הקיץ רגילים העם היושב בציון, במיוחד אלו הגרים לחופי הימים, להגיר מהם זיעה מרובה, המתגברת יחד עם החום המבהיל והלחות הגבוהה, המתפשטת לה ברחבי הישוב באין מפריע.

'**קיץ** תש"נ' היה שונה מתמיד, רבים הגירו זיעה מרובה גם כאשר החום בחוץ היה ד' נסבל, לאו דוקא בעלי המזגנים שהורגלו לקור, אלא רבים וטובים, ובמיוחד כאשר שמעו את דברותיו של ה'עריץ מבגדד', שניסה להנחיג ולהובל את כל מדינות ערב, למלחמת דת בעם היהודי, וכהמן בשעתו, הכריז קבל עם ועולם, 'להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים אשר בארץ ישראל'.

באותה תקופה החלו העיתונות והתשקורת לפרסם כתבות מפחידות ומזעזעות על הנעשה בעיקר, בתיאור על טיליהם האימתניים המגיעים לכל רחבי ארץ הקודש, על יכולתם הצבאית של חילות האויר והשדה, ועד כמה בכחם להזיק ולהרוס, וכל איומיהם 'יש להם על מה שיסמכו', ובמיוחד כשמגייס לצידו עוד מדינות נוספות, השונאים את בני ישראל זה עשרות שנים, החל מ'הצהרת בלפור', ושאר מאורעות שגרמו לשינאת בני ישמעאל את בני יעקב, ועד ימינו אנו.

אלו שידיעו מעט בהלכות מלחמה, ידעו נאמנה, שאם חלילה העריץ מבגדד ינסה להפיץ את זממו, לצאת להלחם בבני ציון, אזי המצב הוא קשה מאד, נורא ואיום. ראשי המדינה, שבימים כסדרם קושרים סביב צבאם את כל 'שירי ההלל', על 'כחם ועצם ידם' מיכולים להלחם בו זמנית בכל מדינות ערב, ואף לנצחם, באותם ימים, למרות שהיו בכל עת בחדרים ממוזגים, לא הפסיקו להגיר זיעת פחד מרובה, מהעתיד הנוראי העלול להיות חלילה וחס.

במוצאי תשעה באב נתכנסו כל 'בכירי מערכת הבטחון' באחד ממקומותיהם, תוך כדי שהם מפותחים עד אימה מהידיעה שהגיעה לעברם, שהעריץ מבגדד מגייס את צבאו למלחמת 'ג'יהאד', ומרכז כוחות רבים במקומות מסוימים.

בחסד ה' הגדול והעצום על עמו ישראל, הכניס בליבו של אותו עריץ מחשבה רעה, שבכדי שיהיה בידיו די ממון בכדי לצאת להלחם חלילה בישראל, שיכבוש בצבאו הענק והעצום את שכנתו העשירה, מדינת כווית, ובממון הרב שיגיע לידיו, יוכל לבצע את זממו.

ב"א בחודש הופתעה מדינת כווית מהתקפה צבאית קשה על ידי שכיניהם העירקים, ותוך זמן קצר כבשו העירקים את רוב המדינה, כאשר ראשיהם ברוחים לכעודיה הקרובה.

מה שהעריץ שכח, שפלישתו זו לכווית תגרום בעולם לעליה מטאורית במחירי הזהב השחור, הנפט, ועל כך לא יכלו לעמוד מנגד אמריקא ואירופא. שרבבות ומאות אלפים נרצחים בסרביה ובוסניה, זה לא מעניין אף אחד, אך אם מלחמת כווית תפגע בכיסם, הם יאלצו לשלם על הפלישה בממונם, זהו דבר בלתי נסבל אצלם, ולכך תוך זמן קצר נתכנסו המדינות יחדיו, והכריזו קבל עם ועולם, שעל העירקים לפנות את צבאם מכווית ולהשיב את כל אשר גזלו וחמסו.

אם בתחילה היה אפשר לחשוב שהמדינות המוחות מסתפקות במחאה מילולית, אך תוך זמן קצר הקימו האמריקאיים והאנגליים 'קואליציה' מעשרות מדינות, מי מהם שהצטרף מטעמים של שלטון עולמי, מי מהם מטעמי נקמנות, ומי מהם מפחד שמא הם הבאים בתור להיות לטרף בפי העריץ.

בתקופה הראשונה שלאחר הפלישה, הסתפקו 'כוחות הברית' בהפעלת 'אמברגו' של מניעת סחר עם העירקים, הם הכריזו על 'איסור גמור וחמור' לסחור עמם, לקנות מהם נפט או למכור להם דברים אחרים, מלבד תרופות וכדומה, ולאחר זמן מה, החלו להקיף את המדינה במאות אלפי חייליהם, בעשרות 'נושאי מטוסים' שכל אחד מהם יש בו עשרות רבות של מטוסי ומסוקי קרב, פצצות וחומר נפץ לרוב, וכך הצרו על עירק.

באותם הימים הכריזו כוחות הברית על 'תאריך יעד' בליל ראש חודש שבט, שבו יחול ה'אולטימטום', שעד אותו זמן על העירקים לסגת מכווית, ואם לאו, הם יאלצו אותם לעשות זאת בכחם הצבאי הגדול, על ידי הפצצות ואולי אף כיבוש רגלי. ובחסד ה' עלינו, הקשה את לב העריץ, שראה בכך פגיעה בכבודו, ולא שת לכל האיומים והאזהרות.

בכל אותה תקופה ארוכה עד עת האולטימטום, כוחות הברית הזרימו כוחות צבא רבים ועצומים, הקימו ובנו בסיסי ענק בחולות המדבר בסעודיה הסמוכה, שאליהם הביאו מאות אלפי חיילים, עשרות אלפי כלי שריון וטנקים, מליוני טילים ופגזים, בימות הסמוכים ריכזו אוניות ומשחתות מלחמה לרוב, כאשר עליהם פיקד המצביא הצבאי הידוע, גנרל נורמאן שוורצקופ, שניהל את כל מערכת המלחמה. 'יודעי דבר' אמרו, שמיים סיום 'מלחמת העולם האחרונה' לא היה התאספות כה גדולה של צבאות וכלי משחית במקום אחד.

באותה תקופה שהמתינו כל העולם לתוצאות האולטימטום, החל העריץ לזעוק על כך שמדינת ישראל כבשה אף היא שטחים גדולים ממדינות ערב, ולמרות החלטות הא'או"ם על חיובה להתפנות מהם, אין מדינה שכופה אותם לכך, ורק אליו, מפני שינאת הערביים נטפלו, ומכח כך הוא כורך את מצבו עם מצבם של הישראלים, שאם יפציצו אותו, הוא ישלח טילים על ישראל.

הוסיף העריץ והזהיר, שיש בידו אפשרויות רבות לפגוע בישראל, הוא יכול להעלות את כל תל אביב באש, צבאו ישלח טילים באלפיסיים ובעלי ראשי נפץ כימי וביולוגי, היכולים לגרום חלילה לאלפים רבים של נפגעים קשים מכל טיל, וכך איים והוסיף ואיים מדי כמה ימים.

העם היושב בציון אחזתו אימה רבה, במיוחד שכל ראשי המערכת השלטת והצבאית, מלבד הפטפטת הגדולה שלהם בדבר התגובה הכואבת שתבוא אם רק ינסו לפגוע בהם, הם חששו ורעדו, וכל אחד נתן תרחישים קשים מהאחר על העתיד לבוא חלילה.

המצב בארץ הקודש היה קשה מאד מבחינה גשמית ונפשית, אך מאידך היה חיזוק גדול והתקרבות לאבינו שבשמים, גם מצד 'יהודים מסכנים שרוב חייהם היו רחוקים מכל דבר שבקדושה, התחזקו וקיבלו עליהם לקיים מצוות, לקרוא תהלים, כל אחד לפי דרגתו.

באותם ימים עמד זקן ראשי הישיבות, מרן הגר"מ שך זצוק"ל, וזעק את זעקתו, אנשים אומרים שלא יכול להיות עוד מלחמה עולמית, ואני אומר לכם שתהיה מלחמה קשה עשרת מונים, יפלו טילים על ארץ הקודש, צריך להתחזק בתורה ועמלה וקיום מצוותיה, שזוהי ההנהגה בשעות קשות, וזכות זו היא שמצילה אותנו בכל עת צרה וצוקה. מי שמבטיח שלא יפלו טילים בארץ הקודש הוא שקרן, הוא נביא שקר. והוסיף ואמר, אנשים שואלים אם לברוח, וכי יכולים לברוח מגזירת שמים, צריך להתעורר ולהתחזק שכל המאורעות שבעולם הם רק בשביל ישראל, והאומר שזה מקרה העולם, כבר פסק עליו הרמב"ם שהוא אכזריות, אלא הכל נעשה בשביל שנתעורר ונתחזק.

ומאידך, יבדלחט"א, מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א אמר, שבכל מקום תורה לא יפלו טילים, זכות התורה תמנע מהטילים ליפול ולהזיק, תורה אלף מגנים ומצלא, וכפי שהקב"ה עמנו שוב אות ופלא, כאשר בסייעתא דשמיא הצליחו כוחות הברית לכבוש חזרה את כל מדינת כווית מידי העירקים, ולגדע ואף להביס את כל צבאו הענק והעצום של העריץ, שעמד להיות מופנה כלפי ישראל חלילה.

שמחת פורים נחוגה בכל תפוצות ישראל, ביתר שאת וביתר עוז, בהודיה להקב"ה על שהצילנו מ'המן הראשון', ומכל ה'המנים' לדורותיהם, ובמיוחד מהעריץ הבגדדי שכינה את עצמו כ'המן האחרון', שהוא יהיה זה שישלים את מלאכתו של הראשון, חלילה, ותשועתם של ישראל היתה לנצח ותקותם בכל דור ודור, כן יאבדו כל אויבך ה'.

לאחר תקופת מה, 'כאשר רבים מעמי הארץ מתיהדים', מתחזקים ביהדותם בשמירת תורה ומצוות וקביעות עתים לתורה, החלו להתברר בציבור הניסים והנפלאות שעשה עמנו, עד כמה לא היינו רחוקים מהמצב בו חששו בראשונה. באותם ימים התברר שבבוקרו של יום הפורים הכין הצורר העיקרי 'מתנת פורים' ליושבי ארץ הקודש, בדמות עשרות רבות של טילים אימתניים, שהיו אמורים להישלח בו זמנית למקומות רבים, לזרוע חס ושלום הרג הרס וחורבן, וברחמיו המרובים חס עלינו אבינו האב הרחמן, וזמן קצר לפני השילוח הנוראי, נתפסו המשגרים המה וטיליהם והושמדו.

באותה תקופה גם התחילו להתפרסם המחדלים הגדולים שנעשו על ידי אותם 'כוחות הברית', העיתונות החלה להוציא דיבתם רעה, בכל מיני מעשים ודברים.

באחד הבקרים יצא ה'ניו יורק טיימס', העיתון המרכזי בארצות הברית, בכותרת ענק בדבר 'פשע חמור' שנעשה על ידי אחד ממפקדי כוחות היבשה שכבשו את כווית, הגנרל גֶארִי סְפִיר, שביומה השני של המלחמה היבשתית, בבוקרו של יום, כאשר הכוחות כבשו את עיר הבירה 'כווית סיטי', עצר הגנרל עם המפקדים שתחתיו להתיעצות ותוכנית המשך ההתקפה והכיבוש, שבסיומה, כאשר המפקדים נתפזרו וחזרו איש למקומו, ניגש אליו אחד המקומיים, וביקש ממנו שיואיל להורות לחייליו לפנות את אביו שלקה כעת ב'התקף לב' חמור, לבית החולים אל-ג'ארע הקרוב, היות ובשל המצב אין אמצעי פינוי אחרים, ואי פינויו המיידי לבית החולים יגרום למותו.

הכתבה מתארת בצבעים חיים, את תחנוניו של אותו בן לגנרל, ואטימותו לחיי אדם, שבשל סירובו להורות על פינוי, לשלוח כמה חיילים עם רכב, מת אותו זקן בביתו.

הכותב אף מוסיף, שהחיילים הודו, שלא כולם היו עסוקים באותה העת בלחימה, אלא חלקם היו בעמדת המתנה להמשך הכיבוש, פעולה שהתבררה לבסוף כמיותרת, כך שלא היה מניעה סיבה צבאית לפנות את הקשיש לבית החולים, וכל מיתתו היתה מאטימותו הגסה של הגנרל לחיי אדם.

הכתבה עוררה הדים רבים ברחבי המדינה, ובעקבותיה יצאו אותם עיתונאים צבועים ורודפי דמים, בקריאה גדולה לממשל, לינקוט בכל אמצעי הענישה הקיימים בחוק, להורידו מתפקידו ומדרגתו, למען ישמעו ויראו כל החיילים.

היות ועיקר השלטון בארצות הברית הוא בידי קומץ עיתונאים המעצבים את דעת הקהל כפי רצונם ומאווייהם, לכך החליט אֶרִיק שִׁינְפֶּאקְ, רמטכ"ל צבא האמריקאי, להעמיד לחקירה ול'משפט צבאי' את גנרל גֶארי.

שופטי בית המשפט הצבאי שבו לדון במקרה אשר בא לידם, גנרל אשר מצד אחד הביא למדינתו הצלחה גדולה במלחמה, ומאידך, נהג זלזול בחיי אדם שלא בשעת קרב, שהביאה למדינה בזיונות גדולים ואיבה רבה בארצות ערב. השופטים שמעו את דברי החוקרים שחקרו ותשאלו את החיילים שהיו במקום, ואת סיכומם בדבר שבאותה שעה כבר לא התנהלו קרבות באותו האיזור, כך שהגנרל יכל לשלוח ללא שום חשש כמה חיילים לפינוי החולה האנוש.

הגנרל עצמו שהגיע לדיון, ישב כאשר ראשו מורכן מרוב בושה, רק לפני כמה חדשים קבלו את פניו בכל מקום ברוב תשועה וכבוד על הקרב שניהל ופיקד, על האופנים המתוחכמים בהם נלחם, אילו כעת הוא יושב על ספסל הנאשמים בבית משפט צבאי.

כשנתנה לגנרל זכות הדיבור, סיפר על הקרב הגדול בו נלחם, על חלקים גדולים מהעיר והמדינה שעוד היו בסערת הקרב, כאשר ראשו ורובו מונח במהלכי המלחמה. וסיכם את דבריו בטענתו שכאשר על כתפיו מונחת האחריות לחיי רבבות חייליו, אינו יכול להתייחס לבקשתו של אזרח, גם כאשר מדובר בהצלת חיים.

לאחר שהשופטים יצאו מאולם המשפט לחדריהם, נכנס השופט טדי אל חברו השופט הראשי 'אנדורי כהן' ואמר לו, אתה הרי יהודי וגם 'אורטודוקס', וכפי שסיפרת לי פעמים רבות, התורה מתייחסת לכל שלב בחיים, לכל שאלה שמתעוררת, אולי תמצא מקור בתורתכם על ההכרעה בה כנרייע במשפטו של הגנרל.

השופט אנדורי נכנס לשלכתו והחל להתקשר לחבריו, גם הם "תלמידי חכמים" כמותו, אשר לצערינו הרב הם בקיאים בעיתונות היומית, הרבה יותר מאשר בתורתינו הקדושה, וכל דתיותם מסתכמת בכך שהם 'רבנים מטעם', שעברו לפני כמה עשרות שנים איזה מבחן כלשהוא בהלכות אבילות או משהוא דומה. וכולם יחדיו ניסו לנער את מוחם ולהזכר בדבר מה ניתן להוכיח ולהכריע ממעט התורה אשר מכירים על קצה המזלג.

אחד מידידיו הציע לשופט, שאולי ינסה את דבר הסגולה הידועה בדבר מי שאינו יודע מה להכריע בספקן, שינסה ללמוד את הפרשה עם פרש"י, ואולי יוכל להכריע את ספקו על פי דבריו, מה גם שהעושה כן בקביעות, ולומד ומסיים את הפרשה בכל שבוע, זוכה לאריכות ימים כנכתב במסכת ברכות.

בזכות המשפט התיישב השופט לראשונה בחיינו, למד את כל הפרשה עם פרש"י, וראה להפתעתו שיש בתורה הרבה מה ללמוד, גם ליהודים קשיי הבנה וחסרי ידיעה כמותו, ובמיוחד שמח על שלאחר שסיים ללמוד את הפרשה והתבונן בדברים, מצא מקור להכרעה בדבר פסק הדין שיתן במשפט.

בתום הארבעים יום, בחודש אשר נהפך מאבל לשמחה וליום טוב, בעשרה בו, פלשו כוחות הקרקע לתוך כווית במטרה לשחרורה מהכיבוש, ולהביס את צבאו הענק והאימתני, כאשר הם תופסים בשבי רבבות מחייליו, שברחו ללא נעלים לרגליהם, והתנפלו מתוך רעב על הלחם שהביאו להם שוביהם.

באותם ימים אחרונים של המלחמה, עדיין נפלו כמה טילים, אך בבוקרו של יום הפורים, עשה הקב"ה עמנו שוב אות ופלא, כאשר בסייעתא דשמיא הצליחו כוחות הברית לכבוש חזרה את כל מדינת כווית מידי העירקים, ולגדע ואף להביס את כל צבאו הענק והעצום של העריץ, שעמד להיות מופנה כלפי ישראל חלילה.

שמחת הארבעים יום, בחודש אשר נהפך מאבל לשמחה וליום טוב, בעשרה בו, פלשו כוחות הקרקע לתוך כווית במטרה לשחררה מהכיבוש, ולהביס את צבאו הענק והאימתני, כאשר הם תופסים בשבי רבבות מחייליו, שברחו ללא נעלים לרגליהם, והתנפלו מתוך רעב על הלחם שהביאו להם שוביהם.

באותם ימים אחרונים של המלחמה, עדיין נפלו כמה טילים, אך בבוקרו של יום הפורים, עשה הקב"ה עמנו שוב אות ופלא, כאשר בסייעתא דשמיא הצליחו כוחות הברית לכבוש חזרה את כל מדינת כווית מידי העירקים, ולגדע ואף להביס את כל צבאו הענק והעצום של העריץ, שעמד להיות מופנה כלפי ישראל חלילה.

שמחת פורים נחוגה בכל תפוצות ישראל, ביתר שאת וביתר עוז, בהודיה להקב"ה על שהצילנו מ'המן הראשון', ומכל ה'המנים' לדורותיהם, ובמיוחד מהעריץ הבגדדי שכינה את עצמו כ'המן האחרון', שהוא יהיה זה שישלים את מלאכתו של הראשון, חלילה, ותשועתם של ישראל היתה לנצח ותקותם בכל דור ודור, כן יאבדו כל אויבך ה'.

לאחר תקופת מה, 'כאשר רבים מעמי הארץ מתיהדים', מתחזקים ביהדותם בשמירת תורה ומצוות וקביעות עתים לתורה, החלו להתברר בציבור הניסים והנפלאות שעשה עמנו, עד כמה לא היינו רחוקים מהמצב בו חששו בראשונה. באותם ימים התברר שבבוקרו של יום הפורים הכין הצורר העיקרי 'מתנת פורים' ליושבי ארץ הקודש, בדמות עשרות רבות של טילים אימתניים, שהיו אמורים להישלח בו זמנית למקומות רבים, לזרוע חס ושלום הרג הרס וחורבן, וברחמיו המרובים חס עלינו אבינו האב הרחמן, וזמן קצר לפני השילוח הנוראי, נתפסו המשגרים המה וטיליהם והושמדו.

באותה תקופה גם התחילו להתפרסם המחדלים הגדולים שנעשו על ידי אותם 'כוחות הברית', העיתונות החלה להוציא דיבתם רעה, בכל מיני מעשים ודברים.

באחד הבקרים יצא ה'ניו יורק טיימס', העיתון המרכזי בארצות הברית, בכותרת ענק בדבר 'פשע חמור' שנעשה על ידי אחד ממפקדי כוחות היבשה שכבשו את כווית, הגנרל גֶארי סְפִיר, שביומה השני של המלחמה היבשתית, בבוקרו של יום, כאשר הכוחות כבשו את עיר הבירה 'כווית סיטי', עצר הגנרל עם המפקדים שתחתיו להתיעצות ותוכנית המשך ההתקפה והכיבוש, שבסיומה, כאשר המפקדים נתפזרו וחזרו איש למקומו, ניגש אליו אחד המקומיים, וביקש ממנו שיואיל להורות לחייליו לפנות את אביו שלקה כעת ב'התקף לב' חמור, לבית החולים אל-ג'ארע הקרוב, היות ובשל המצב אין אמצעי פינוי אחרים, ואי פינויו המיידי לבית החולים יגרום למותו.

הכתבה מתארת בצבעים חיים, את תחנוניו של אותו בן לגנרל, ואטימותו לחיי אדם, שבשל סירובו להורות על פינוי, לשלוח כמה חיילים עם רכב, מת אותו זקן בביתו.

הכותב אף מוסיף, שהחיילים הודו, שלא כולם היו עסוקים באותה העת בלחימה, אלא חלקם היו בעמדת המתנה להמשך הכיבוש, פעולה שהתבררה לבסוף כמיותרת, כך שלא היה מניעה סיבה צבאית לפנות את הקשיש לבית החולים, וכל מיתתו היתה מאטימותו הגסה של הגנרל לחיי אדם.

הכתבה עוררה הדים רבים ברחבי המדינה, ובעקבותיה יצאו אותם עיתונאים צבועים ורודפי דמים, בקריאה גדולה לממשל, לינקוט בכל אמצעי הענישה הקיימים בחוק, להורידו מתפקידו ומדרגתו, למען ישמעו ויראו כל החיילים.

היות ועיקר השלטון בארצות הברית הוא בידי קומץ עיתונאים המעצבים את דעת הקהל כפי רצונם ומאווייהם, לכך החליט אֶרִיק שִׁינְפֶּאקְ, רמטכ"ל צבא האמריקאי, להעמיד לחקירה ול'משפט צבאי' את גנרל גֶארי.

שופטי בית המשפט הצבאי שבו לדון במקרה אשר בא לידם, גנרל אשר מצד אחד הביא למדינתו הצלחה גדולה במלחמה, ומאידך, נהג זלזול בחיי אדם שלא בשעת קרב, שהביאה למדינה בזיונות גדולים ואיבה רבה בארצות ערב. השופטים שמעו את דברי החוקרים שחקרו ותשאלו את החיילים שהיו במקום, ואת סיכומם בדבר שבאותה שעה כבר לא התנהלו קרבות באותו האיזור, כך שהגנרל יכל לשלוח ללא שום חשש כמה חיילים לפינוי החולה האנוש.

הגנרל עצמו שהגיע לדיון, ישב כאשר ראשו מורכן מרוב בושה, רק לפני כמה חדשים קבלו את פניו בכל מקום ברוב תשועה וכבוד על הקרב שניהל ופיקד, על האופנים המתוחכמים בהם נלחם, אילו כעת הוא יושב על ספסל הנאשמים בבית משפט צבאי.

כשנתנה לגנרל זכות הדיבור, סיפר על הקרב הגדול בו נלחם, על חלקים גדולים מהעיר והמדינה שעוד היו בסערת הקרב, כאשר ראשו ורובו מונח במהלכי המלחמה. וסיכם את דבריו בטענתו שכאשר על כתפיו מונחת האחריות לחיי רבבות חייליו, אינו יכול להתייחס לבקשתו של אזרח, גם כאשר מדובר בהצלת חיים.

לאחר שהשופטים יצאו מאולם המשפט לחדריהם, נכנס השופט טדי אל חברו השופט הראשי 'אנדורי כהן' ואמר לו, אתה הרי יהודי וגם 'אורטודוקס', וכפי שסיפרת לי פעמים רבות, התורה מתייחסת לכל שלב בחיים, לכל שאלה שמתעוררת, אולי תמצא מקור בתורתכם על ההכרעה בה כנרייע במשפטו של הגנרל.

השופט אנדורי נכנס לשלכתו והחל להתקשר לחבריו, גם הם "תלמידי חכמים" כמותו, אשר לצערינו הרב הם בקיאים בעיתונות היומית, הרבה יותר מאשר בתורתינו הקדושה, וכל דתיותם מסתכמת בכך שהם 'רבנים מטעם', שעברו לפני כמה עשרות שנים איזה מבחן כלשהוא בהלכות אבילות או משהוא דומה. וכולם יחדיו ניסו לנער את מוחם ולהזכר בדבר מה ניתן להוכיח ולהכריע ממעט התורה אשר מכירים על קצה המזלג.

אחד מידידיו הציע לשופט, שאולי ינסה את דבר הסגולה הידועה בדבר מי שאינו יודע מה להכריע בספקן, שינסה ללמוד את הפרשה עם פרש"י, ואולי יוכל להכריע את ספקו על פי דבריו, מה גם שהעושה כן בקביעות, ולומד ומסיים את הפרשה בכל שבוע, זוכה לאריכות ימים כנכתב במסכת ברכות.

בזכות המשפט התיישב השופט לראשונה בחיינו, למד את כל הפרשה עם פרש"י, וראה להפתעתו שיש בתורה הרבה מה ללמוד, גם ליהודים קשיי הבנה וחסרי ידיעה כמותו, ובמיוחד שמח על שלאחר שסיים ללמוד את הפרשה והתבונן בדברים, מצא מקור להכרעה בדבר פסק הדין שיתן במשפט.

השאלה היא: מה ניתן להכריע במשפטו של הגנרל מפרשתינו עפרש"י?

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" משבוע שעבר:

בתשובה לשאלה, היכן בפרשתינו עפרש"י מצא יוסל הנדיב את המקור לדברי ר' מנחם, בדבר שיש מקום לכך שראוי להתקין מזגן בחדר ההמתנה, גם כאשר ההמתנה היא קצרה, ומקבלים תלושי קניה על סך גדול ונכבד. יוסל מצא את המקור לדברי ר' מנחם, שאכן יש מקום לכך שראוי להתקין מזגן גם בחדר ההמתנה, וזאת מדברי רש"י ז"ל ד', עה"פ, "היום אתם יצאים בחדש האביב", וביאר רש"י, "בחדש האביב. וכי לא היינו יודעין באיזה חדש יצאו, אלא כך אמר להם, ראו חסד שגמלכם, שהוציא אתכם בחדש שהוא כשר לצאת, לא חמה ולא צנה ולא גשמים, וכן הוא אומר (תהלים ס"ח ז'), מוציא אסירים בכושרות, חדש שהוא כשר לצאת". מבואר בדברי רש"י, שגם כאשר הקב"ה עשה עמנו את החסד הגדול שהוציאנו ממצרים מבית עבדים, ממקום שעבוד נורא ואיום, שחיטות ילדים ורחיצה בדמם, וכל זאת במשך שמנים ושש שנה, וכי היה מפריע אותו זה בעת גשמים, או עת חמה, בכל זאת הוציאנו בחדש שהוא כשר לצאת בו, רואים שגם בדבר קל שכזה שייך מציאות של השלמת החסד, ולכך, גם כאשר יוסל מעניק לכל משפחה תלושים בסכום ענק, בדרך כבוד, לכל הוצאות ימי הפסח, בכל זאת, אם שייך, ודאי שיש ענין שבמקום ההמתנה יותקן מזגן להנעים את עת ההמתנה.**

תשובות לשאלות המתפרסמות בעלון זה, יש לשלוח בכתב ברור וקריא, בצירוף שם וטלפון
עד ליום ג' בשעה 23.00 בלבד לפקס' 9741115 - 972-8 +(24 שעות)
או לפקס 1-732-3634947 או למייל yaepstein@aol.com עד יום ב' בערב בלבד.

הפרסים לשבוע זה: "חומש באר יעקב", ה"כ.

עוד **ארבעה** זוכים **נוספים**, כל אחד בספר **"אפיקי ים המפואר"**.

הפרס לשבוע זה על "סיפור ושאלה בצידו": שלושה זוכים, כל אחד בספר **"אורחות צדיקים"**

להערות, הארות ותגובות וכל עניני העלון, יש לפנות לפקס' הנ"ל.

לתרומות, הנצחות והצפה ניתן לפנות למערכת

שפות הזוכים לשבוע שעבר:
שחר ה. – ירושלים – כל בו, ד"כ.
דיין ש.ג. – בני ברק – מכונת גילוח בהלכה.
מאגן פ. – מנצסטער – מכונת גילוח בהלכה.
קסל מ. – קרית ספר – מכונת גילוח בהלכה.
ריטבא מ. – בני ברק – מכונת גילוח בהלכה.
אלדד יז. – מודיעין עילית – מכונת גילוח בהלכה.
זייזה ש. – בני ברק – מגיד משרים וחידושי מהרי"ק עה"ת.
מלין ח. – מודיעין עילית – מגיד משרים וחידושי מהרי"ק עה"ת.
שוב י. – בני ברק – מגיד משרים וחידושי מהרי"ק עה"ת.
הודעה נשלחה/תשלח לזוכים. (במהלך החודש הקרוב)

לתקופת נסיון, ניתן לקבל כל שבוע את העלון **בפקס** או **באימייל** (ללא תשלום). המעוניינים לקבלו, ישלחו את שמם וכתובתם בכתב ברור, בתוספת מס' טלפון לבירורים, לפקס המערכת או למייל: yaepstein@aol.com

הסיפור לא נכתב הלכה למעשה, ואין להסיק מסקנות הלכתיות או הנהגתיות מסיפור הדברים.

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים הכותבים – מודיעין עילית - ארץ ישראל